

M. Balázs Ágnes*

A nemzetiségi szószólók és a nemzetiségi képviselő karrierútjai Magyarországon**

1. Bevezetés, szakirodalmi áttekintés

A nemzetiségek parlamenti képviselete mára széles körben vizsgált témává vált – elsősorban az alkotmányjogi, másodsorban pedig a politikatudományi szakirodalomban. A hazai szakirodalom már a rendszerváltás óta foglalkozott a kisebbségek parlamenti képviseletének kérdésével, habár az akkor még nem volt biztosított.¹

A téma a jogi szakirodalomban megújuló népszerűségnek örvendett akkor, amikor a 2011. évi választójogi törvény megteremtette a nemzetiségek számára a kedvezményes országgyűlési képviselet és a szószólók útján az Országgyűlés munkájában való részvétel lehetőségét. Egyesek ismét áttekintették történeti visszatekintésben a nemzetiségek parlamenti képviseletére vonatkozó igény rendszerváltástól kezdődő alakulását.² Sokan kezdték alkotmányjogi szemszögből vizsgálni a kérdést, de ezen belül

* A szerző a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszékének egyetemi tanársegédje. E-mail: Molnarne.Balazs.Agnes@uni-nke.hu

** A tanulmány a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) 143523. számú, „A kisebbségek parlamenti képviselete nemzetközi összehasonlításban: deskriptív vagy szubsztantív képviselet?” című projektje keretében készült.

¹ Dobos Balázs: *A kisebbség joga. Kisebbségi törvénykezés Magyarországon (1988–2006)*. Budapest: Argumentum – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2011. 168–170.; Kállai Ernő: A nemzetiségi jogok helyzete Magyarországon a jogszabályváltozások tükrében. In: Stipta István (szerk.): *Collegium Doctorum Konferencia: Miskolc, 2012. április 19.* Miskolc: Bíbor Kiadó, 2012. 6–7. <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/K%e1%1-lai%20Ern%ef5%20.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 29.) 6–7.; Majtényi Balázs: A kisebbségek preferenciális képviselete, autonómiája a magyar alkotmányban. In: Kántor Zoltán – Majtényi Balázs – Szarka László – Tóth Norbert – Vizi Balázs (szerk.): *Etnopolitikai modellek a gyakorlatban. Tér és terep*. Budapest: Gondolat, 2009. 156–159.; Majtényi Balázs: *Félreértett jogosultságok. Bizonytalan helyzetű alapjogok Magyarországon*. Föld-rész könyvek. Sorozatszerk. Majtényi Balázs – Pap András László. Budapest: L'Harmattan, 2010. 92–94.; Pap András László: *Identitás és reprezentáció. Az etnikai hovatartozás meghatározásától a politikai képviseletig*. Budapest: MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó, 2007. 233–245.

² Kukorelli István: A nemzetiségek jogállása a rendszerváltás éveiben – kísérletek országgyűlési képviseletük szabályozására. *Parlamenti Szemle*, 2018/1. 5–25.; Móré Sándor: A nemzetiségi parlamenti képviselet szabályozásának történeti áttekintése. In: Birher Nándor

is többféle hangsúllyal. Móré Sándor korán, már 2015-ben elemezte a kisebbségek országgyűlési képviselőit, kitérve a mulasztásos alkotmányserősítés kérdésére is.³ Elemezték a kérdést a nemzetiségek jogi státuszát, a nemzetiségekre vonatkozó választójogi szabályozást vizsgálva, kitérve a mandátumszerzési esélyeikre, a képviselői lehetséges módjaira, a nemzetiségi képviselő és szavazó jogállására.⁴ Megtalálható a szakirodalomban a nemzetiségek választójoga egyenlőségének a választójog mint alapjog szemszögéből történő vizsgálata is,⁵ illetve többen a lehetséges alkalmazható nemzetközi modellek perspektívájából is kutatták a kérdést,⁶ de lehetséges a nemzetiségi választójog egyenlőségét a jogállamiság keretei között betöltött szerepe aspektusából is vizsgálni.⁷ Szalayné Sándor Erzsébet szintén alapjogi megközelítésből,

– Miskolczi-Bodnár Péter – Nagy, Péter – Tóth, J. Zoltán (szerk.): *Studia In Honorem István Stipta 70*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2022. 337–344.; Pach János: Az országgyűlési szavazók rendszere és a korábbi kisebbségi képviselői koncepciók. In: Tuka Ágnes (szerk.): *Változó Európa? Kérdések, kétségek, válaszok*. IDRResearch Kft. – Publikon, Pécs, 2015. 245–263.

³ Móré Sándor: A nemzetiségek országgyűlési képviselőinek egyes kérdései Magyarországon. *Magyar Jog*, 2015/10. 584–592.

⁴ Erdős Csaba: A Problematic Part of the Renewed Hungarian Parliamentary Law: The Parliamentary Representation of Nationalities. *De Iurisprudentia et Iure Publico: Jog- és Politikatudományi Folyóirat*, 2013/1. 51–61. [A továbbiakban Erdős, 2013.a]; Erdős Csaba: Dilemmák a nemzetiségek országgyűlési képviselőivel kapcsolatban. In: Kálmán János (szerk.): *Quot capita, tot sententiae. A Batthyány Lajos Szakkollégium tanulmánykötete II*. Batthyány Lajos Szakkollégium, Győr, 2013. 249–273. [A továbbiakban: Erdős, 2013b]

⁵ Kurunczi Gábor: A nemzetiségek parlamenti képviselőinek kérdéséről. *Pázmány Law Working Papers*, 2013/14. <http://plwp.eu/docs/wp/2013/2013-14-Kurunczi.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.); Kurunczi Gábor: A nemzetiségek parlamenti képviselőinek kérdéséről. *Közjogi Szemle*, 2014/1. 56–65.; M. Balázs Ágnes: A plurális választójog fogalma és megengedhetősége napjainkban. In: Téglási András (szerk.): *Tanulmányok a választójog, a választási rendszerek és a népszavazás aktuális kérdéseiről - A Választás és Demokrácia Ludovika Kutatócsoport kutatási eredményei (2017–2018)*. Budapest: Dialóg-Campus, 2019. 117–154.; M. Balázs Ágnes: *Plurális választójog és nemzetiségek tegnap és ma*. PhD-értekezés. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, 2020.

⁶ L. pl. Kállai Péter: *Parlamenti képviselői és kulturális jogok. Nemzetiségi (külön)jogok Kelet- és Kelet-Közép-Európában*. PhD értekezés. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Szociológia Doktori Iskola, 2020.; Kurunczi, 2013.; Kurunczi, 2014.; M. Balázs, 2020.; Pap András László: Észrevételek a nemzetiségek parlamenti képviselőinek szabályozásához az Alaptörvényben, a választójogi törvényben és a nemzetiségek jogairól szóló törvényben. In: Jakab András – Drinóczi Tímea (szerk.): *Alkotmányozás Magyarországon 2010–2011, 1. kötet*. Pázmány Press, Budapest - Pécs, 2013. 419–438.; Pap András László: Sarkalatos Átalakulások. A nemzetiségekre vonatkozó szabályozás. *MTA Law Working Papers*, 2014/52. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_52_Pap.pdf (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

⁷ M. Balázs Ágnes: A magyarországi nemzetiségek országgyűlési választójogának egyenlősége mint a jogállamiság egyik aspektusa. In: Keserű Barna Arnold (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2017*. Győr: Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2017. 133–148.

még hozzá a Magyarországon élő nemzetiségek jogai védelméért felelős biztoshelyettesi minőségében elemezte a képviselet 2014-től alkalmazott rendszerét, a parlamenti képviselet mellett kitérve a nemzetiségi önkormányzati rendszer kapcsán felmerülő aggályokra is.⁸ Cservák Csaba és Farkas György Tamás a nemzetiségek képviseletének modelljeit és gyakorlatát tanulmányozták nemzetközi kitekintésben, majd röviden bemutatták a magyar szabályozás lényegét, és a nemzetiségek 2014. évi országgyűlési választásokon való részvételének és a nemzetiségi szószólók tevékenységének tapasztalatait.⁹

Más tanulmányok a nemzetiségi szószóló jogintézményének természetét boncolgatják, azt vizsgálva, hogy jogállása mennyiben különbözik a képviselői jogállástól, továbbá mennyiben tekinthető képviseletnek az Országgyűlés munkájában való részvétele.¹⁰ Tar Ferenc írásában a fő hangsúly a 2014. évi országgyűlési választások elemzésén fekszik.¹¹ A nemzetiségek képviselete kapcsán felmerülő alkotmányjogi aggályokon túl vizsgálták a nemzetiségek választásokon való részvételét,¹² a nemzetiségi szószólók tevékenységét, a nemzetiségi képviselet eredményességét is.¹³

⁸ Szalayné Sándor Erzsébet: A 2014. évi választások a magyarországi nemzetiségekért felelős biztoshelyettesi szemszögből. *Kisebbségkutatás*, 2014/1. 13.

⁹ Cservák Csaba – Farkas György Tamás: A nemzetiségek parlamenti képviseletének elmélete és gyakorlata. *Acta Humana. Emberi jogi közlemények*, 2017/3. 23–36.

¹⁰ Erdős, 2013a. 55–56., Erdős, 2013b. 262–265., Kállai Péter: Az alkotmányos patriotizmustól a nemzeti és etnikai kisebbségek parlamenti képviseletéig. *Fundamentum*, 2012/1. 43–64.; Kállai Péter: Képviselet-e a szószóló? Nemzetiségi képviselet a magyar Országgyűlésben. *MTA Law Working Papers*, 2017/12. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2017_12_Kallai.pdf (Letöltés ideje: 2022. június 30.); Kállai Péter: Képviselet-e a képviselő?: Nemzetiségi parlamenti képviselet Magyarországon. *ELTE POL-IR Working Paper Series*, 2020/6. 1–46. <https://polir.elte.hu/dstore/document/3165/K%C3%A1llai%20P%C3%A9ter%20WP.pdf> (Letöltés ideje: 2022. július 5.); Móri Sándor: A nemzetiségi szószólói intézmény jogi kerete és működésének első két éve. *Parlamenti Szemle*, 2016/2. 37–41.;

¹¹ Tar Ferenc: Képviselet vagy szószóló? Kisebbségi Képviseletválasztás Magyarországon. *Modern Geográfia*, 2015/2. 25–40.

¹² L. pl. Dobos Balázs: A nemzetiségi részvétel jellemzői az országgyűlési választásokon (2014–2018). *Parlamenti Szemle*, 2021/2. 53–81.; M. Balázs Ágnes: A magyarországi nemzetiségek hatékony közéleti részvétele: képviselet a választott testületekben. *Pro Minoritate*, 2018 tavasz, 79–98.

¹³ L. pl. M. Balázs Ágnes: Szólnak a szószólók? A nemzetiségi szószólók hatása a parlamenti napirendre. *Regio*, 2017/3. 231–259. [továbbiakban M. Balázs, 2017b]; M. Balázs, 2020.; Móri, 2016.; Móri Sándor: *Nemzetiségek a mai Magyarországon – politikai képviseletük, érdekképviseletük és jogvédelmük*. Budapest: Gondolat, 2020.; Móri Sándor: A nemzetiségi szószólók részvétele a jogalkotásban. In: Peres Zsuzsanna – Pál Gábor (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 80 éves Tamás András tiszteletére. Semper ad perfectum*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 481–491.

Bár nem csupán a kormányzati,¹⁴ hanem a képviselői karrierutaknak is széles körű szakirodalma létezik,¹⁵ ideértve az európai parlamenti képviselőkéit is,¹⁶ a nemzetiségi szószólók karrierútjai mindezekig nem kerültek vizsgálatra. Jelen tanulmány ezt a hiányt hivatott kitölteni.

2. A vizsgált adatok köre, kutatási kérdések

A nemzetiségi szószólók, illetve a képviselő karrierútjai kapcsán számos kérdést érdemes megvizsgálni. Ezek közül egyesek olyanok, melyek a „többségi” képviselők esetében is érdeklődésre tarthatnak számot, míg mások kifejezetten a nemzetiségiek esetében lehetnek fontosak.

Bármely képviselő tekintetében jelentőséggel bírhat az, hogy hol született, a fővárosban, vidéken vagy esetleg külföldön. Következtetéseket vonhatunk le továbbá a családi háttérből, abból, hogy első generációs értelmiségi-e a képviselő. Fontos továbbá, hogy megvizsgáljuk a képviselő foglalkozását, végzettségét, és ennek fényében következtetéseket vonhassunk le arra vonatkozóan, hogy esetlegesen tekinthető-e egy-egy területen szakpolitikusnak, és ha igen, mennyiben. Érdemes továbbá rápillantani a nyelvismeretre és arra is, hogy milyen kitüntetéseket kapott az adott személy eddigi munkássága folyamán.

A nemzetiségi képviselő, illetve szószólók esetében mindezek mellett fontos még a családi háttér kapcsán, hogy vegyes házasságban születtek-e. Vizsgálandó továbbá az, hogy nemzetiségi iskolába jártak-e, és az anyaországgal való viszony is lényeges, különösképpen, ha ott születtek, tanultak, dolgoztak, vagy éppen az anyaországtól kaptak valamilyen kitüntetést. Kiemelkedő jelentőséggel bír továbbá az, hogy folytattak-e korábban nemzetiségi – esetlegesen egyéb – kulturális, illetve közéleti tevékenységet. Utóbbi azért fontos, mert a szószólói tevékenység az országos szintű nemzetiségi karrier (egyik) csúcának tekinthető, így joggal feltételezhetjük, hogy már szószólóvá választásukat megelőzően folytattak valamilyen nemzetiségi közéleti tevékenységet. A következőkben ezeket fogjuk megvizsgálni.

¹⁴ Ványi Éva: *Jelentés a kormányról. Kormányzati karrierút Magyarországon a rendszerváltástól napjainkig*. Budapest: Századvég, 2015.

¹⁵ Ilonszki Gabriella – Kurtán Sándor: A magyar parlamenti elitek: demokratizálás és rendszerváltás. *Politikatudományi Szemle*, 1999/4. 49–80.; Ilonszki Gabriella: *Képviselők és képviselők Magyarországon a 19. és 20. században*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009.; MacKenzie Scott – Kousser. Thad: *Legislative Careers*. In: Martin, Shane – Saalfeld, Thomas – Strom, Kaare (eds.): *The Oxford Handbook of Legislative Studies*. Oxford – New York, Oxford University Press, 2014. 286–307.

¹⁶ Bíró-Nagy András: Közép-európai képviselők karrierútjai. Politikai tapasztalat és karrierambíciók az Európai Parlamentben. *Politikatudományi Szemle*, 2016/, 101–120.; Bíró-Nagy András: *Integráció Európába - Közép-európai képviselők az Európai Parlamentben*. Budapest: Gondolat, 2018.

3. A vizsgált adatok forrása, módszertan

Az adatok elemzésének elsődleges forrását a nemzetiségi szószólók, illetve a képviselő parlamenti adatlapjai, továbbá az Országgyűlés honlapján közzétett önéletrajzai biztosították. A 2014–2018-as, valamint a 2018–2022-es ciklus adatlapjai az Országgyűlés honlapján, a Bizottsági menüpont bizottságok ciklusonkénti adatai almenüpontnál, a bizottsági tagság, tisztségek változásán keresztül, a Magyarországi Nemzetiségek Bizottsága tagjainak listájára rákeresve érhető el a legkönnyebben,¹⁷ a jelenlegi (2022-) ciklusbeli szószólók adatlapjai pedig elérhetők a szószólók menüpont szószólók listája almenüpontja¹⁸ alatt.

Parlamenti adatlapja és életrajza is elérhető Alexov Lyubomir,¹⁹ Csúcs Lászlóné,²⁰ Farkas Félix,²¹ Fuzik János,²² Giricz Vera,²³ Hartyányi Jaroslava,²⁴ Hepp Mihály,²⁵

¹⁷ Bizottságok ciklusonkénti adatai – Bizottságok tagjai és tisztségviselői 2014–2018 – Magyarországi nemzetiségek bizottsága <https://bit.ly/3af9sxK> (Letöltés ideje: 2022. június 1.) – Teljes URL az irodalomjegyzékben.; Bizottságok ciklusonkénti adatai – Bizottsági tagság, tisztségek változásai 2018–2022 – Magyarországi nemzetiségek bizottsága <https://bit.ly/3ON4WW6> (Letöltés ideje: 2022. június 1.) – Teljes URL az irodalomjegyzékben.

¹⁸ Szószólók Listája – Országgyűlés <https://www.parlament.hu/web/guest/szoszolok-listaja> (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

¹⁹ Alexov Lyubomir parlamenti honlapon közzétett életrajza. <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/a717.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

²⁰ Csúcs Lászlóné parlamenti honlapon közzétett életrajza (2017. november 27-i állapot) <https://web.archive.org/web/20171127095527/http://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/c752.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

²¹ Farkas Félix parlamenti honlapon közzétett életrajza (2017. december 1-i állapot) <https://web.archive.org/web/20171201143325/http://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/f761.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

²² Fuzik János parlamenti honlapon közzétett életrajza (2018. március 11-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/f762.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

²³ Giricz Vera parlamenti honlapon közzétett életrajza. <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/g742.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

²⁴ Hartyányi Jaroslava parlamenti honlapon közzétett életrajza (2017. november 26-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/h744.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

²⁵ Hepp Mihály parlamenti honlapon közzétett életrajza (2014. július 19-i állapot) <https://web.archive.org/web/20140719090538/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/h745.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

Kissné Köles Erika,²⁶ Koranisz Laokratisz,²⁷ Turgyán Tamás,²⁸ Varga Szimeon,²⁹ Paulik Antal,³⁰ Sianos Tamás,³¹ Szolga József³² és Grexa Liliána³³ szövszólóknak.

A parlamenti adatlapok és életrajzok azonban egyes esetekben hiányosak voltak, illetve hiányoztak, így kiegészítő forrásokhoz kellett folyamodnunk. A legszél-sőségebb Serkisian Szeván Simon és Akopjan Nikogosz örmény szövszólók esete, akiknek csak a parlamenti adatlapja elérhető, és azon is meglehetősen kevés adat szerepel.

A parlament honlapján nem volt elérhető életrajz, csupán a parlamenti adatlap Ritter Imre német szövszóló, majd képviselő, továbbá Kreszta Traján román, Szuperák Brigitta ukrán és Rónayné Slaba Ewa Maria lengyel szövszólók esetében, de találtunk más forrásokat. Ritter Imre életútjának feltárásához segítségül hívtuk az 1998-as, az Országos Választási Iroda honlapján közzé tett önéletrajzát,³⁴ emellett az ő parlamenti adatlapja az átlagosnál részletesebbnek mondható. Szuperák Brigitta és Rónayné Slaba Ewa Maria életéről sok információt sikerült megtudni a *Barátság* c. folyóirat 2018. szeptemberi számában megjelent cikkből.³⁵

²⁶ Kissné Köles Erika parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/k766.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

²⁷ Koranisz Laokratisz parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/k767.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.); Koranisz Laokratisz parlamenti honlapon közzétett, 2022-ben frissített életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/k767.pdf> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

²⁸ Turgyán Tamás parlamenti honlapon közzétett életrajza (2017. november 27-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/t688.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

²⁹ Varga Szimeon parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/v713.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

³⁰ Paulik Antal parlamenti honlapján közzétett életrajza (2018. május 22-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/p059.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

³¹ Sianos Tamás parlamenti honlapon közzétett életrajza (2018. május 16-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/s159.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

³² Szolga József parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/s162.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.) Érdemes megjegyezni, hogy Szolga József az egyetlen szövszóló, aki az adott nemzetiség nyelvén is közzé tette az életrajzát.

³³ Grexa Liliána parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/g078.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

³⁴ Ritter Imre 1998-as életrajza (portal.valasztas.hu) (Letöltés ideje: 2018. április 20-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180420073751/http://portal.valasztas.hu/ve/j51/j51-iwmaST0hpIRSlIwTsXht-QgRPe.htm> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

³⁵ Balányi Klára – Mayer Éva: Nemzetiségi Szövszólók a parlamentben. *Barátság*, 2018/4. 9364–9365. http://nemzetisegek.hu/repertorium/2018/04/belivek_2-9.pdf (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

Az örmény szószólóul választottak közül nehezebb volt forrást találni Simani Silva 2018-ban megválasztott, a tisztséget kevesebb, mint egy hónapig betöltő³⁶ szószóló esetében. Segítséget nyújtott azonban az *Erdélyi Örmény Gyökerek* című kiadványban az Országos Örmény Önkormányzat listaállításáról megjelent tájékoztató,³⁷ továbbá az Országos Kórházi Főigazgatóság alap- és működési keresője.³⁸

Kreszta Traján,³⁹ Farkas Félix,⁴⁰ Turgyán Tamás,⁴¹ Hepp Mihály,⁴² Giricz Vera⁴³ és Grexa Liliána⁴⁴ szószólók, továbbá Ritter Imre⁴⁵ képviselő esetében Wikipédia oldalukat is segítségül kellett hívnunk. Kissné Köles Erika saját szószólói honlapján közzétett életrajza⁴⁶ további kiegészítő forrásul szolgál. Az egyes karrierutak elemzéséhez felhasznált forrásokat a Melléklet 1. táblázatában összegezzük.

Az elemzés során utalunk a szószólók életútjukhoz köthető témában történt felszólalásaira is, amelyek forrását a Comparative Agendas Hungary projekt 1994 és 2022 közötti parlamenti felszólalásokat tartalmazó adatbázisa⁴⁷ szolgáltatta.

³⁶ Simani Silva az Országgyűlés alakuló ülésén összeférhetlenséget jelentett be, ám azt nem szüntette meg, így jogait nem gyakorolhatta, és helyette Serkisian Szeván Simon szerzett mandátumot. – Lásd: Megalakult az új Országgyűlés – Hirado.hu <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2018/05/08/itt-kovetheti-eloben-az-orszaggyules-alakulo-uleset> (Letöltés ideje: 2022. július. 27.), Országgyűlési Napló – 60. ülésnap - 2019-03-18. 35. felszólalás https://www.parlament.hu/naplo41/060/n060_0035.htm (Letöltés ideje: 2022. július 27.)

³⁷ Esztergály Zsófia Zita: Tájékoztató. *Erdélyi Örmény Gyökerek*, 2018. május-június. 13–14. https://epa.oszk.hu/01400/01440/00121/pdf/EPA01440_cogyke_2018_05-06_13-14.pdf (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

³⁸ Országos Kórházi Főigazgatóság alap-és működési kereső <https://kereso.enkk.hu/> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)

³⁹ Kreszta Traján – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Kreszta_Traj%C3%A1n (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

⁴⁰ Farkas Félix – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Farkas_F%C3%A9lix (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

⁴¹ Turgyán Tamás – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Turgy%C3%A1n_Tam%C3%A1s (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

⁴² Hepp Mihály – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Hepp_Mih%C3%A1ly (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

⁴³ Giricz Vera – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Giricz_Vera (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

⁴⁴ Grexa Liliána – Wikipédia <https://hu.wikipedia.org/wiki/Grex%C3%A1na> (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

⁴⁵ Ritter Imre – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Ritter_Imre (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

⁴⁶ Kissné Köles Erika személyes honlapján lévő önéletrajza – Kissné Köles Erika –szlovén nemzetiségi szószóló <https://www.szlovenszoszolo.hu/hu/munkassagom> (Letöltés ideje: 2022. június 29.)

⁴⁷ Országgyűlési felszólalások (1994–2022). MTA TK CAP <https://cap.tk.hu/orszaggyulesi-felszolalások-1998–2020> (Letöltés ideje: 2022. június 1.)

A projektről l. Boda Zsolt – Sebők Miklós (szerk.): *A magyar közpolitikai napirend: Elméleti alapok, empirikus eredmények*. Budapest: MTA TK Politikatudományi Intézet, 2018. Az itt közölt adatok eredetileg a Boda Zsolt és Sebők Miklós által vezetett, „Hungarian

A szószólók és a képviselő parlamenti adatlapján keresztül vetünk egy pillantást a jelenlegi (2022-) ciklusban 2022. július 6-áig elhangzott felszólalásaikra is. A következőkben tehát a nemzetiségi szószólók és képviselő karrierútjainak a fentebb felvázolt szempontok és források alapján történő elemzése következik.

4. A nemzetiségi szószólók és képviselő karrierútjai

4.1. Születési hely

A születési helyre vonatkozóan húsz szószóló esetében találhatunk adatokat. Közülük kilencen az illető nemzetiség anyaországában születtek. A legtöbben olyan nemzetiséghez tartoznak, mely tagjai közül sokan a 20. század folyamán menekültek Magyarországra.⁴⁸ Lengyelországban született Csúcs Lászlóné és Rónayné Slaba Ewa Maria. Előbbi azt is megjelölte életrajzában, hogy 1971 óta él Magyarországon. Wikipédia oldala tanulsága szerint Kaliszban született.⁴⁹ Koranisz Laokratisz és Sianos Tamás görög szószólók a görög polgárháború elől⁵⁰ érkeztek Magyarországra, 1949-ben, illetve 1948-ban, még kisgyermekként. Koranisz Laokratisz a Kasztoria megyei Livadotopiban született, Sianos pedig Makrohóriban. Simani Silva 2018-ban megválasztott örmény szószóló nem az anyaországban, hanem Szíriában született, és az 1990-es években érkezett Magyarországra tanulási céllal.⁵¹ Giricz Vera, aki 2014 óta tölti be a ruszin szószólói tisztséget, 1978 óta él az országban, egyébként Ungváron született, ahogyan Szuperák Brigitta, a volt ukrán szószóló is. Hartyányi Jaroslava, az első ukrán szószóló a szintén ukrainjai Vovkivciben született, és 1979 óta él Magyarországon. Grexa Liliána pedig, aki 2022 óta tölti be ezt a tisztséget, szintén Ukrajna területén született, Bogorodcsányban. Ő egyéves kora óta magyarországi lakos. Annak, hogy több szószóló is megjelölte Magyarországra költözésének időpontját, kétféle indoka is lehet. Egyrészt elképzelhető, hogy identitásuk fontos része az anyaországi származás, másrészt pedig az is lehetséges, hogy azt kívánják alátámasztani, hogy már viszonylag hosszú ideje élnek Magyarországon, és az itteni nemzetiségi élet részesei.

Comparative Agendas Project, 2014–2017” című, OTKA által finanszírozott (ÁJP K 109303) kutatásból származnak, az adatokat a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpontja tette közzé. Sem az OTKA, sem a kutatás vezetői nem felelnek az itt közölt elemzés tartalmáért.

⁴⁸ L. Halász Iván: *A nemzetközi migráció és a közigazgatás*. Budapest: NKE Szolgáltató Kft., 2014. 125–131.

⁴⁹ Csúcs Lászlóné – Wikipédia

⁵⁰ L. Halász, 2014. 129–131.

⁵¹ *Az Erdélyi Örmény Gyökerek*ben megjelent tájékoztatóban igyekeznek cáfolni azt az állítást, miszerint valójában nem is örmény, hanem kurd nemzetiségű, továbbá hangsúlyozták, hogy családjának egy része Örményországban él. L. Esztergály, 2018. 13.

A szószólók közül második legtöbben vidéki születésűek. Fuzik János, a 2014 és 2018 közötti szószóló pilisi szlovák, Kesztlöcön született, míg Paulik Antal, aki 2018 óta tölti be ezt a tisztséget, békéscsabai születésű. Szintén Békés megyéből, Battonyáról származik Kreszta Traján román szószóló. Farkas Félix, akit 2014-ben és 2018-ban is roma szószólónak választottak, Mezőkövesden született, Hepp Mihály és Szolga József horvát szószólók közül előbbi Garán, utóbbi Sellyén született. Kissné Köles Erika szlovén szószóló pedig Szentgotthárdon jött a világra, és Felsőszölnökön nőtt fel.

Hárman születtek a fővárosban: Varga Szimeon bolgár, Turgyán Tamás örmény és Alexov Lyubomir szerb szószólók. Közülük Alexov Lóréven nőtt fel, Turgyán Tamásról pedig megtudhatjuk azt is, hogy a szülei Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből költöztek fel Budapestre. Ezzel át is térhetünk a családi háttér kérdéskörének tárgyalására.

4.2. Családi háttér

Egyedül Fuzik János esetében találunk utalást arra, hogy első generációs értelmiségi volt, édesapja szabó, míg édesanyja háztartásbeli volt, bár szószólói honlapjára feltöltött életrajzában Kissné Köles Erika is utal arra, hogy „egyszerű szlovén családban”⁵² született. Fontos a családi háttér kapcsán megemlíteni még a Magyarországra a görög polgárháború idején még kisgyermekként menekült Koranisz Laokratiz és Sianos Tamás szószólókat, akik gyermekotthonokban nevelkedtek. Közülük az előbbi nyolc éves korában visszakerült édesanyjához és nevelőapjához. Esetükben jelentős mértékű társadalmi mobilitást figyelhetünk meg.

Kilenc esetben találhatunk arra való utalást, hogy az adott szószóló vegyesházasságban született-e. Turgyán Tamás, Szolga József, Giricz Vera és Kissné Köles Erika szószólókról, továbbá Ritter Imre képviselőről tudható meg, hogy mindkét szülőjük örmény, horvát, ruszin, szlovén, illetve német nemzetiségű (volt). Kissné és Ritter mindketten úgy fogalmazzák, hogy szlovén, illetve német családban születtek. Ezzel szemben Varga Szimeon, Kreszta Traján, Hepp Mihály és Grexa Liliána szószólók vegyes házasságból születtek. Kreszta román édesapától és bolgár anyától, Hepp sváb apától és bunyevác anyától, Grexa pedig magyar-ukrán vegyesházasságból született.

4.3. Nyelvismeret

A nyelvismeret kérdéskörére csak röviden térünk ki, kiemelve azt, hogy azon szószólók közül, akiknél ismerjük az erre vonatkozó adatokat, anyanyelvük mellett a legtöbben oroszul, vagy valamilyen egyéb szláv nyelven beszélnek még (és viszonylag kevesen beszélnek az angolt mint idegen nyelvet). Ez nem meglepő, hiszen a magyarországi nemzetiségek jelentős többsége valamilyen szláv nyelvet beszél

⁵² Kissné Köles Erika személyes honlapján lévő önéletrajza

anyanyelvként, illetve ezen túl is előfordul, hogy az anyaország a Szovjetunió része volt korábban (Örményország esetében). Hartyányi Jaroslava az egyetlen, aki hangsúlyozza életrajzában, hogy a magyar nyelvet idegen nyelvként beszéli. Parlamenti adatlapján az ukrán nyelvet fel sem tüntette beszélt nyelvként, ellenben a magyar nyelvet ő sem jelölte meg ott idegen nyelvként, tehát feltételezhetjük, hogy erre nincs mód. Ellenben a nemzetiségi anyanyelv mindenki esetében idegen nyelvként szerepel a parlamenti adatlapon, holott 2014 óta létezik a nemzetiségi szószóló intézménye, és azóta bőven lett volna idő annak megvalósítására, hogy a nemzetiségek meg tudják jelölni a nemzetiségi nyelvet anyanyelvként, illetve a magyar nyelvet beszélt idegen nyelvként.

A következőkben csak az adott nemzetiség anyanyelvére és a magyar nyelvre fókuszálunk, az egyéb nyelvekre nem. Egyeseknek nyelvvizsgálója is van nemzetisége nyelvéből, míg mások csak azt jelölték meg, hogy tárgyalási, illetve társalgási szinten beszélik a nyelvet. Így a honlapra feltöltött önéletrajz biztosít csak teret a nemzetiségi nyelv anyanyelvként való feltüntetésére. Felsőfokú C típusú nyelvvizsgát jelölt meg adatlapján szlovák nyelvből Fuzik János és Paulik Antal, lengyelből Rónayné Slaba Ewa Maria, románból Kreszta Traján, horvátból Hepp Mihály, ukránból Giricz Vera és Szuperák Brigitta. Középfokú C típusú nyelvvizsgát tüntetett fel Varga Szimeon bolgárból. Tárgyalási szintű nyelvtudást jelölt meg Csúcs Lászlóné lengyel, Koranisz Laokratisz görög, Ritter Imre német, Szolga József horvát, Kissné Köles Erika szlovén, Grexa Liliána ukrán, Akopjan Nikogosz pedig örmény nyelvből. Életrajzában Grexa, Hepp és Szolga is kiemeli, hogy az ukrán nyelvet anyanyelvi szinten, illetve anyanyelvként beszéli. Sianos Tamás pedig társalgási szintű görög nyelvtudást tüntetett fel az adatlapon. Nem jelölt meg nyelvtudást adatlapján Alexov Lyubomir, Farkas Félix, Simani Silva és Serkisian Szeván Simon. Alexov ugyanakkor életrajzában leírja, hogy anyanyelve szerb, és felsorolja a magyar nyelvet is az egyéb nyelvek között. Turgyán Tamás volt örmény szószóló adatlapján csak alacsony angol és orosz, továbbá társalgási szintű német nyelvtudás szerepel.

4.4. Nemzetiségi oktatásban való részvétel

Hat esetben találhatunk a nemzetiségi oktatásban való részvételre utalást. Fontos hozzátenni, hogy az általános iskolát sok szószóló nem jelölte meg életrajzában, így erre vonatkozóan hiányosak az adatok. A szlovák szószólók közül Fuzik János a budapesti szlovák gimnáziumban, míg Paulik Antal Békéscsabán, a Szlovák Tanítási Nyelvű Gimnáziumban érettségizett. Varga Szimeon a Hriszto Botev Bolgár-Magyar Általános és Szakközépiskolába járt 1979 és 1989 között. Koranisz Laokratisz a görög kéttannyelvű általános iskolában kezdte tanulmányait. Kreszta Traján Battonyán járt román nemzetiségi általános iskolába, míg a gyulai román gimnáziumban érettségizett. Szolga József pedig a horvát nyelvet oktató

felsőszentmártoni általános iskolába járt. Esetükben mindenképp feltételezhetjük, hogy nemzetiségük anyanyelvét használják, értik, beszélik.

4.5. Anyaországban való tanulás/munka

Az anyaországgal való kapcsolat a nemzetiségi lét fontos aspektusa, és egyben fontos kapcsolati tőkét is jelenthet a nemzetiségi közéleti részvétel tekintetében. Tíz esetben láthatunk példát az anyaországban vagy külföldön való tanulásra, illetve munkavállalásra. Külföldön, még hozzá Bulgáriában folytatott tanulmányokat Koranisz Laokratisz görög szószóló. Simani Sliva örmény szószóló Szíriában született, és egyetemi tanulmányait megelőzően ott is tanult.

Azok közül, akik az anyaországban tanultak, a legtöbben ott is születtek. Csúcs Lászlóné középiskolai és egyetemi tanulmányait is Lengyelországban végezte. Az anyaországában született és tanult még rajta kívül Rónayné Slaba Ewa Maria lengyel, Giricz Vera ruszin, Hartyányi Jaroslava ukrán és Szuperák Brigitta ukrán szószóló is. Közülük Rónayné lengyelországi egyetemen is tanított.

A Magyarországon születettek közül csak a szlovák szószólók (Fuzik János és Paulik Antal) tanultak Szlovákiában, mindketten a pozsonyi Comenius Egyetemen. Azt láthatjuk tehát, hogy az anyaországban való tanulás vagy munka alapvetően nem jellemző a Magyarországon született szószólókra. A következőkben arra térünk rá, hogy a szószólók milyen végzettségeket szereztek, és milyen foglalkozásokat űztek, mielőtt szószólóvá lettek volna. A nemzetiségi kulturális és közéleti tevékenységre vonatkozó adatokat nem itt, hanem az azokra vonatkozó alfejezetben fogjuk részletesen elemezni.

4.6. Végzettség és foglalkozás

4.6.1. Végzettség

Az összes szószóló (illetve a képviselő is) folytatott felsőfokú tanulmányokat. A szószólók közül sokan rendelkeznek valamilyen pedagógusi, kulturális, kommunikációs, közigazgatási vagy gazdasági, közgazdasági, idegenforgalmi jellegű végzettséggel, esetleg ezek közül többel.

A lengyel szószólók közül Csúcs Lászlóné pedagógus, gyógypedagógus, Rónayné Slaba Ewa Maria nyelvtanár. Kreszta Traján román általános iskolai tanári végzettséggel rendelkezik. Alexov Lyubomir középiskolai tanár és közoktatási vezető, Kissné Köles Erika szlovén és magyar általános iskolai tanár, magyar középiskolai tanár, közoktatási vezető, és pedagógus szakvizsgával is rendelkezik. Ő kifejezetten sokat is szólal fel oktatási kérdésekben. Giricz Vera ukrán, illetve angol nyelv- és irodalom szakot végzett, nyelvtanári végzettséggel is rendelkezik, Hartyányi Jaroslava magyar nyelv és társalgás, irodalom, történelem, illetve orosz és ukrán szakos tanár szakra is járt. Szuperák Brigitta szintén rendelkezik pedagógusi végzettséggel. Hat felszólalása közül kettő a szakképzéssel és felnőttképzéssel

kapcsolatos egyes törvények módosításához köthető. Hepp Mihály szerb-horvát és történelem szakon végzett.

Hepp emellett népművelő végzettséggel, Szolga József pedig közművelődési szakirányú végzettséggel is rendelkezik (amellett, hogy igazgatásszervező). Hartyányi Jaroslava szintén népművelő, továbbá koreográfus is. Varga Szimeon többek között művelődésszervező, Fuzik János újságíró.

Turgyán Tamás NATO kommunikációs kurzust végzett, Grexa Liliána egyéb végzettségei mellett marketingkommunikációs szakértő. Varga Szimeon idegenvezető, idegenforgalmi szervező szakon végezte középiskolai tanulmányait. Sianos Tamás kereskedelmi főiskolai szakon folytatta tanulmányait. Szuperák Brigitta és Ritter Imre közgazdászok, Ritter emellett alkalmazott matematika szakot is végzett. Szolga József 1994-ben posztgraduális képzést végzett a Pénzügyi és Számviteli Főiskola Zalaegerszegi campusán. Ritter Imre sokat szólal fel költségvetési és egyéb közpénzügyi kérdésekben.

Paulik Antal történész végzettsége mellett közigazgatási szakvizsgával rendelkezik, és közigazgatási vezetői továbbképzésben is részt vett. Varga Szimeon pedig a Nemzeti Közszolgálati Egyetemre is járt. Szolga József igazgatásszervező, Grexa Liliána szintén igazgatásszervező, és emellett biztonság- és védelempolitikai szakértő is.

Sianos Tamás állategészségügyi technikumot végzett a kereskedelmi főiskola előtt, Turgyán Tamás állatorvos, Simani Silva pedig orvos (belgyógyász és üzemorvos).

Turgyán emellett politikai tanulmányokat is végzett. Koranisz Laokratisz igen sokrétű végzettséggel rendelkezik, ugyanis géplakatos, gépgyártástechnológus, üzemmérnök és idegenforgalmi ügyintéző, emellett filozófia és szociológus előadó. Farkas Félix azt jelölte meg életrajzában, hogy 2010 és 2014 között politológia szakra járt a Miskolci Egyetemen.

4.6.2. Foglalkozás

Külön is érdemes kitérni arra, hogy milyen típusú állásokat töltöttek be a szószólók életük során, ugyanis sokak esetében többletinformációhoz juthatunk a végzettséghez képest, illetve vannak, akik nem (minden) szakmájukban dolgoztak. Ahogyan fentebb már említettük, a nemzetiségi kulturális és közéleti tevékenységre elsősorban később, külön alfejezetben térünk ki, de szükség esetén itt is megemlítjük a fontos aspektusokat.

A tényleges foglalkozásnál is azt láthatjuk, hogy sok szószóló dolgozott pedagógusként, közülük többen nyelvtanárként. Ide tartozik Csúcs Lászlóné, Rónayné Slaba Ewa Maria, Giricz Vera, Hartyányi Jaroslava, Szuperák Brigitta, Alexov Lyubomir, Hepp Mihály és Kissné Köles Erika.

Közöttük érdemes különbséget tenni aszerint, hogy többségi vagy nemzetiségi pedagógusként, esetleg nyelvtanárként dolgoztak-e. Vannak, akiknél ezek vegyülnek, esetleg nem pontosan beazonosíthatók.

Csúcs Lászlóné fejlesztő pedagógusként (illetve tolmácsként) dolgozott. Szuperák Brigitta két évig dolgozott fejlesztő pedagógusként, ezt követően hamar pályát váltott, és projektmenedzserként, illetve a Közösségi Ház vezetőjeként dolgozott a nyíregyházi Human-Net Alapítványnál 2015-ig. 2014-ben kezdett nemzetiségi közéleti tevékenységbe, 2015-ben már az akkori szószóló munkatársa lett. Ezzel szemben Kissné Köles Erika a kezdetektől a mai napig pedagógusként dolgozik. Betöltött napköziotthoni csoportvezetői, kollégiumi nevelői pozíciót, tanít, illetve tanított magyar nyelv és irodalom, illetve szlovén nyelv és irodalom tárgyat, orosz nyelvet, technikát. Volt intézményvezetőségi tag, sőt, több munkaközösségi vezetői pozíciójára is kinevezték. Mindemellett a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán is végzett óraadó tanári tevékenységet. Hartyányi Jaroslava a Puskás Tivadar Szakközépiskolában kezdte, majd a Leővey Klára Gimnáziumban folytatta pályáját tanárként. Ott az életrajz feltöltésekor még mindenképp pozícióban volt. Bár azt nem írja, milyen tanárként dolgozott ott, tudjuk, hogy történelem, továbbá orosz és ukrán szakos középiskolai tanár végzettséggel rendelkezik, ami előtt magyar nyelvet, társalgást és irodalmat tanult a Nemzetközi Előkészítő Intézetben.

Alexov a Damjanich János Szerbhorvát Kollégiumban kezdte a pályáját nevelőtanárként, majd a kiskunlacházi 222. sz. Ipari Szakmunkásképző és Szakközépiskolában volt középiskolai tanár. Ezután (nemzetiségi) oktatási szakértői tevékenységet látott el különböző szerveknél. Fel is szokott szólalni a parlamentben különböző nemzetiségi közoktatási kérdésekhez köthetően.

Giricz Vera volt orosz, angol, illetve ukrán nyelvtanár középiskolában, főiskolán és egyetemen, dolgozott magán nyelvtanárként, vezetett magán nyelviskolát, készített szakmai nyelvvizsga anyagot. Ő akkor hagyta abba a tanári tevékenységet, amikor az országos önkormányzat elnökévé választották. Hepp tíz évig dolgozott nyelvtanárként, két különböző szakközépiskolában, ezt megelőzően, a kezdetekben népművelőként tevékenykedett a pécsi szakszervezeti kultúrházban. Rónayné Lengyelországban orosz nyelvet tanított az egyetemen, majd Magyarországon, a Rendőrtiszti Főiskolán orosz és lengyel nyelvtanárként dolgozott, ezután a lengyel kulturális egyesületben kezdett dolgozni, annak titkára lett. Először 1994-ben indult a nemzetiségi választásokon. Hat felszólalásából egy köthető a közneveléshez.

Sokan dolgoztak emellett újságíróként, műsorszerkesztőként, műsorvezetőként vagy éppen lektorként. Ide tartozik Fuzik János, Giricz Vera, Grexa Liliána és Turgyán Tamás is. Fuzik dolgozott a magyarországi szlovákok hetilapja (*Ludová noviny*) szerkesztőségében, a Magyar Televízió szegedi stúdiójában szlovák nemzetiségi magazinműsort indított, de magyar nyelvű műsorok szerkesztésével és vezetésével is foglalkozott. Életrajzbéli megfogalmazása szerint a rendszerváltást

követően betöltötte a „kiteljesedő nemzetiségi paletta összes magazinjának szerkesztőségvezetői posztját”, dokumentumfilmekben dolgozott, és dokumentumfilmeket rendezett. Giricz Vera 2007 és 2011 között szerkesztőként és lektorként is tevékenykedett. Grexa dolgozott a Magyar Rádió ukrán nemzetiségi adásában szerkesztőként és riporterként, a Magyar Televízió *Rondó* nemzetiségi műsorában szintén riporteri, illetve műsorvezetői posztot töltött be. Ugyanakkor B2B marketing és PR menedzserként, majd vállalati marketing és kommunikációs csoportvezetőként is munkálkodott a TV2 csatornánál. Ezután öt évig a MOL-nál dolgozott, marketingkommunikációs szakértőként, majd – vezetőként. Ezt követően visszatért a médiához, és az MTVA Zrt-nél töltött be műsorkommunikációs vezető, majd vállalati és belső műsorkommunikációs szakértői pozíciót. Koranisz Laokratisz pedig pályája kezdetén a budapesti ELKISZ Híradástechnológiai Szövetkezet technikai osztályán volt. Turgyán 1990 és 2000 között újságírással, továbbá rádiós-televíziós műsorvezetéssel, műsorszerkesztéssel foglalkozott a Juventus rádióban, a Magyar Rádióban, a Kossuth Rádióban, különböző helyi rádiókban és a Magyar Televízióban. Ezt megelőzően egy évig marketinggel foglalkozott kaposvári kereskedelmi társaságokban. 2000 után pedig főként sajtószóvivői, kommunikációs tanácsadói, szakértői, tanácsadói feladatokat látott el. Ezek közül érdemes kiemelni, hogy 2000 és 2002 között a Magyar Autópályaépítő Konzorcium sajtószóvivője és kommunikációs vezetője volt. Egyes közigazgatáshoz, közszolgálathoz kapcsolódó tanácsadói, szakértői és egyéb tevékenységeire a későbbiekben még visszatérünk.

Közigazgatáshoz, közszolgálathoz köthető a pályája, vagy annak egy része Paulik Antalnak, Alexov Lyubomirnak, Szolga Józsefnek és Turgyán Tamásnak. Ahogyan azt már említettük, Alexov különböző tanácsadói tisztségeket töltött be. A parlamentben sokat szólalt fel különböző eljárási törvényekhez kapcsolódóan. Paulik Antal – bár levéltárosként kezdte, majd a Csehszlovák Kulturális Tájékoztató Központban fordítóként, illetve tolmácsként folytatta pályáját az első tíz évben, 1995-től kezdve minisztériumi szinten, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalban, illetve az Emberi Erőforrás Támogatáskezelőnél (EMET) töltött be magas, nemzetiségekhez kapcsolódó pozíciókat. Először a Művelődési és Köznevelési Minisztériumba került, ahol szlovák referens, osztályvezető és megbízott főosztályvezető volt, majd a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalban volt főosztályvezető, illetve megbízott elnök. Ezután 2006 és 2016 között a nemzetiségi ügyekkel foglalkozó főosztály vezetője, illetve főosztályvezető-helyettese volt, minisztériumi szinten. Végül, mielőtt az Országos Szlovák Önkormányzathoz került volna kabinetvezetőnek, az EMET Egyházi és Nemzetiségi Támogatások Osztályának vezetője lett. Parlamenti felszólalásainak többsége közigazgatási és köznevelési kérdésekhez kapcsolódik. Szolga Józsefnek 1987-től volt közszolgálati jogviszonya, dolgozott jegyzőként is. Már 2008-ban az Országos Horvát Önkormányzat hivatalvezetője lett, 2009–2015 között ügyviteli tanácsadója, 2014–2018-ig szószólói tanácsadó volt. Emellett dolgozott a Croatica Kht. (2007–2012) és a Pécsi

Horvát Színház (2015–2018) felügyelőbizottságának tagjaként is. Felszólalásai többsége a koronavírus-járvány elleni védekezéshez, továbbá az ehhez kapcsolódó veszélyhelyzet kihirdetéséhez kötődött. Turgyán fentebb már említett szakértői, tanácsadói tevékenységei kapcsán kiemelendő, hogy nem csak különböző cégeknek adott tanácsot, hanem az Országgyűlés Gazdasági és Informatikai Bizottsága mellett is végzett szakértői tevékenységet, és a Magyarországra Akkreditált Tiszteletbeli Konzuli Testület elnöki főtanácsadója is volt, illetve az Európai Tiszteletbeli Konzulok Szövetségének (FUECH) közép-európai fejlesztési biztosa is. 2010 és 2013 között az ORTT panaszbizottságának tagja volt. A parlamentben fel is szólalt a konzuli védelemről szóló törvény módosításához kapcsolódóan.

Kereskedelemmel, illetve marketinggel foglalkozott a szószólók közül Varga Szimeon, Sianos Tamás és Kreszta Traján. Varga 2009 és 2014 között kereskedelmi igazgatóként tevékenykedett. Sianosnak elsősorban rövid-, kötött-, és divatáru kereskedelmével kapcsolatos munkahelyei voltak, áruforgalmi előadóként, boltvezetőként, majd 1983-tól az Aranypók-Konsumex Közös Vállalat (Fontana Divatház) igazgatójaként dolgozott egészen annak privatizációjáig (1991). A következő évtől nyugdíjba vonulásáig a POLITRADE Kft. ügyvezetője volt. Először 1998-ban lett nemzetiségi önkormányzati képviselő. Kreszta Traján saját kereskedelmi és áruforgalmi vállalkozásba kezdett, miután 1969 és 1989 között az IBUSZ-nál dolgozott. 1980-ban végezte el a román általános iskolai tanári szakot, ám nem dolgozott ezen a területen. Közéleti tevékenységét 1990-ben kezdte.

Kresztán kívül idegenforgalommal, illetve utazással foglalkozott Koranisz Laokratisz és Giricz Vera, közülük utóbbi egyéni nyugati beutazó referens volt az IBUSZ Rt-nél, előbbi pedig utazási irodát is nyitott 1989-ben (SIA-LEO Utazási Iroda). Ahogyan fentebb is láhattuk, Csúcs Lászlóné dolgozott tolmácsként, illetve Paulik Antal is volt fordító és tolmács.

Ritter Imre üzemgazdászként, könyvvizsgálóként, illetve adótanácsadóként dolgozott. Kezdetben (1976-tól) a BKV-nál töltött be különböző gazdasági vezetői pozíciókat, majd könyvvizsgáló és adótanácsadó céget alapított.⁵³ Az 1990-ben alapított cég ma is működik.⁵⁴

Turgyán Tamás dolgozott állatorvosként is, 1975 és 1989 között. Simani Silva pedig a mai napig orvosként praktizál. Koranisz Laokratisz szociológiai felmérések végzésével is foglalkozott, Farkas Félix pedig vízhálózati munkás volt, mielőtt a nemzetiségi közéletbe bevonódott volna. Mindezek alapján feltételezhető, hogy az oktatási és kulturális szféra, továbbá a közigazgatás és az üzleti élet egyaránt fontos terepe lehet egyfajta kapcsolati háló és ismertség megteremtésének, és fontos belépési színtere lehet a nemzetiségi közéletben való részvételnek. A következő

⁵³ Treier és Ritter Könyvvizsgáló és Adótanácsadó Kft.

⁵⁴ Treier és Ritter Kft. céginfó, cégkivonat – OPTEN <https://www.opten.hu/treier-es-ritter-kft-c1309061189.html> (Letöltés ideje: 2022. július 1.)

alfejezetben arra térünk rá, hogy a források mely szószólók esetében tartalmaznak utalást valamilyen kitüntetés vagy elismerés megszerzésére.

4.7. Kitüntetések

4.7.1. Magyarországi kitüntetések

Kilenc szószóló részesült valamilyen magyarországi kitüntetésben vagy elismerésben. Ezek egy része magas szintű állami kitüntetés, míg mások valamilyen helyi vagy nemzetiségi tevékenységért járó elismerések.

Többen megkapták a Magyar (Köztársasági) Érdemrend Lovagkeresztjét, így Fuzik János 2006-ban, Alexov Lyubomir 2010-ben, Csúcs Lászlóné 2021-ben. Farkas Félixet pedig a Magyar Köztársasági Érdemrend Aranykeresztjével tüntették ki 2011-ben. Egy kivétellel tehát mindannyian a szószólói tevékenységük megkezdését megelőzően nyerték el a magas rangú állami kitüntetéseket. Fuzik ezen túl több miniszteri és televíziós szakmai elismerésben részesült, Alexov pedig TÖOSZ emléklapot kapott a 20 éves önkormányzati munkájáért.

Hepp Mihály két alkalommal Szocialista Kultúráért elismerést kapott, Varga Szimeon pedig két ízben, 2006-ban és 2010-ben kapott dicséző oklevelet Geiger Ferentől, Soroksár polgármesterétől a kerületben végzett tevékenységéért.

Hepp a rendszerváltást követően is részesült különféle elismerésekben, 2001-ben Nemzeti és Etnikai Kisebbségektől díjat kapott a Baranya Megyei Önkormányzattól, 2005-ben elnyerte a Lemle Géza díjat,⁵⁵ 2014-ben pedig a Baranyai Emberekért Szövetség Pro Humanitate Baranya díját. Giricz Vera 2006-ban kapott Hodinka Antal díjat,⁵⁶ Kreszta Traján állami kitüntetésben, Nemzetiségekért Díjban⁵⁷ részesült a nemzetiségekért végzett tevékenységéért 2017-ben.

Kissné Köles Erika 2011-ben megkapta a Vas Megye Önkormányzata Szolgálatáért Kisebbségektől Tagozata kitüntetését, míg 2013-ban Szentgotthárd Város Önkormányzatától a Szentgotthárdi Nemzetiségekért kitüntetését nyerte el.⁵⁸ Azt láthatjuk tehát, hogy ezen szószólók széles körű nemzetiségi és/vagy egyéb

⁵⁵ „A Magyar Népművelők Egyesülete Baranya Megyei Szervezete minden évben a Magyar Kultúra Napján, – a baranyai kultúra jeles személyiségéről elnevezett – Lemle Géza díjjal ismeri el egy tagja kiemelkedő közművelődési, közösség-szervezői tevékenységét. A díjat évenként egy fő kaphatja meg.” – Forrás: HegyhátMédia Kft.: Komlóra került a Lemle Géza – díj. *Komló Újság Online*, 2013. <http://komloiujsg.hu/komlora-kerult-a-lemle-geza-dij/> (Letöltés ideje: 2022. július 1.)

⁵⁶ „Az Országos Ruszin Önkormányzat Közgyűlése 2004 óta Hodinka Antal-díjat adományoz a ruszin kultúra, a hagyományörzés és a görögkatolikus értékek ápolása terén kifejtett tevékenységért.” – Forrás: Szerkesztőség: Hodinka Antal-díjak átadása. *Barátság*, 2021. június 3. <http://nemzetisegek.hu/2021/06/03/hodinka-antal-dijak-atadasa/> (Letöltés ideje: 2022. július 1.)

⁵⁷ 2/2012. (VIII. 9.) ME rendelet a Nemzetiségekért Díj alapításáról

⁵⁸ Kissné Köles Erika személyes honlapján lévő önéletrajza

tevékenységet folytattak, és a legtöbb esetben azelőtt is elismert tekintélynek számítottak, hogy szószólóvá váltak volna.

4.7.2. Anyaországi kitüntetések

Az anyaországgal való viszony és az ottani elismertség, beágyazottság kapcsán kiemelt jelentőségű kérdés, hogy az egyes szószólók rendelkeznek-e anyaországi kitüntetésekkel. Öt szószóló részesült legalább egy anyaországi kitüntetésben. Közülük ketten az anyaországban születtek, hárman pedig Magyarországon. Az anyaországban születettek közül Csúcs Lászlóné különféle lengyel állami kitüntetésekben részesült,⁵⁹ Hartyányi Jaroslava pedig megkapta a Szent Olga Érdemrend mindhárom fokozatát.

A Magyarországon születettek közül Alexov Lyubomir a Szerb Pátriárka által adományozott Szent Száva érdemrend, továbbá a Szerb Kulturális Közösség Aranyjelvényének birtokosa. Hepp Mihály megkapta a „Hrvatski pleter” kitüntetést a Horvátországnak külföldön való elismerésért végzett munkájáért. Fuzik János 1996-ban nyerte el a szlovákiai Etnofilm Fesztivál nagydíját, méghozzá a csehszlovák-magyar lakosságcsereéről készített, „Hívó szóra” című dokumentumfilmjével. Azt láthatjuk tehát, hogy az anyaországban születés nem feltétlenül feltétele az anyaországgal való szorosabb kapcsolatnak és az anyaország általi elismerésnek. Ezzel át is térünk a nemzetiségi kulturális tevékenység kérdéskörére.

4.8. Nemzetiségi kulturális tevékenység

Azon szószólók közül, akiknek parlamenti adatlapján túl elérhető az életrajza, tíz esetében említésre kerül valamiféle nemzetiségi kulturális tevékenység, míg négy esetében nem. Utóbbi körbe tartozik Sianos Tamás, Farkas Félix, Szuperák Brigitta és Kreszta Traján. Fontos azonban emlékeztünk arra, hogy Kreszta román általános iskolai tanári végzettséggel rendelkezik és arra, hogy Szuperák Brigitta életrajza nem elérhető, csupán egy, a *Barátság* c. folyóiratban megjelent cikk áll rendelkezésre forrásként.⁶⁰

Fuzik János esetében már láthattuk, hogy először a magyarországi szlovákok hetilapja (*Ludové noviny*) szerkesztőségében kezdett el dolgozni, vezetett szlovák nemzetiségi műsort, végzett nemzetiségi magazinok kapcsán szerkesztőségvezetői tevékenységet, és dokumentumfilmeket is forgatott a hazai szlovákságról, így például a csehszlovák-magyar lakosságcsereéről. Életrajzában kiemelte továbbá országos önkormányzati tevékenysége kapcsán, hogy hozzájárult „a hazai szlovákság kulturális autonómiájának megalapozásához”.

⁵⁹ Zloty Medal Opiekuna Miejsca Pamieci Narodowej – a magyarországi lengyel emlékhelyek megőrzése érdekében kifejtett munkásságért (2010), A Lengyel Köztársasági Érdemérem tisztikeresztje (2014), TVP Polonia Lengyelországért és külföldi lengyelekért díj (2017), Bene Merito (2017). Forrás: Csúcs Lászlóné – Wikipedia

⁶⁰ Balányi – Mayer, 2018. 9364–9365.

Grexa Liliána amellet, hogy a Magyar Rádióban az ukrán nemzetiségi adás szerkesztőjeként és riportereként (1998–2003), továbbá a Magyar Televízió *Rondó* című nemzetiségi műsorának műsorvezetőjeként (2000–2003) dolgozott, a Ruszálka ukrán nemzetiségi énekegyüttes és a Veszelka ukrán nemzetiségi táncegyüttes alapító tagja volt (1998 és 2003, illetve 1999 és 2003 között). Wikipedia-oldala szerint⁶¹ pedig alapító tagja volt a Vodorháj énekegyüttesnek is 2005-ben, továbbá kezdeményezésére ukrán nyelvű mese CD, és ukrán népdalfeldolgozásokat tartalmazó jazz-zenei CD került kiadásra 2017-ben.

Paulik Antal esetében már említettük, hogy a Csehszlovák Kulturális és Tájékoztató Központban töltött be szlovák referensi, osztályvezetői és megbízott főosztályvezetői pozíciókat. Emellett közigazgatásban betöltött, korábban felvázolt pozíciói szintén szoros kapcsolatban állnak a nemzetiségi kultúrával.

Csúcs Lászlóné életrajzában megemlíti, hogy a magyarországi lengyelek világlapjában (*Polonia Wegierska*) és a *Glos Polonii* című lapban alkalmanként jelennek meg írásai. Ezen túl pár soros szöszólói programot is láthatunk nála, ahol kiemeli a lengyel-magyar kapcsolatok ápolását, regionális és testvérvárosi kapcsolatok építését, a katonai sírok felújításának folytatását, továbbá a lengyel nyelv óvodától egyetemig való oktatásának megszervezését, a lengyel közösség összefogását, továbbá a lengyel kultúra magyarokkal való megismertetését mint célt. Wikipedia-oldalán⁶² olvasható továbbá, hogy a rendszerváltást követően kezdte a magyarországi lengyel közéletben való részvételt, méghozzá a Bem József Lengyel Kulturális Egyesületben. Felszólalásai elsősorban a lengyel-magyar kapcsolatokhoz köthetőek. Rónayné Slaba Ewa Maria lánya születését követően kezdett el a lengyel kulturális egyesületben tevékenykedni, amelynek később a titkára lett.⁶³

Koranisz Laokratisz életrajzában azt emeli ki, hogy a 2007 és 2011 között a Görög Országos Önkormányzat Elnökeként kapott tiszteletdíját a Görög Kultúra Házának létrehozására áldozta, ahogyan az Önkormányzat több más tagja is. Hangsúlyozta továbbá a 12 Évfolyamos Kiegészítő Görög Nyelvtanító Iskola fejlesztését és a www.ellenismos.hu címen elérhető weblap elindítását. A görög polgárháború lezárásának hatvanadik évfordulóján, 2008-ban Athénban megrendezett fotókiállítást is megemlíti, amelyből azután a Beloianiszi Görög Önkormányzat szervezett állandó kiállítást. Leírja továbbá, hogy 2009-ben a volt Pest-Budai mozi épületét kulturális célokra megvásárolták, illetve fontos projekt volt a Görög Kulturális Intézet felépítése, működtetése, és a beloianiszi általános iskola megtartása „a magyarországi görögység kultúrájának” megőrzése céljából. Ahogyan a következőkben láthatjuk, a szöszólók többsége végzett nemzetiségi közéleti tevékenységet, legtöbben az országos önkormányzati elnökségig is eljutottak. Bár Koranisz Laokratiszhoz hasonlóan nyilvánvalóan az ő tevékenységükhöz is szükségszerűen

⁶¹ Grexa Liliána - Wikipedia

⁶² Csúcs Lászlóné - Wikipedia

⁶³ Balányi – Mayer, 2018. 9365.

köthetők különböző, nemzetiségi kultúrához kapcsolódó tevékenységek, egyedül ebben az életrajzban láthatjuk ennek ilyen részletes leírását.

Alexov Lyubomir 1997-ben a Nemzetiségi Hagyományörző Kulturális Egyesület alapító elnöke volt. Hepp Mihály kiemeli életrajzában, hogy 1983 és 2007 között az August Šenoa Délszláv (1983-tól Horvát) Klub igazgatója volt. Ehhez köthetően hangsúlyozza, hogy ezalatt a város (Pécs) horvát kulturális központjává vált, s ott évi mintegy százötven különböző, irodalmi, szakmai, vallási és oktatási rendezvénynek adtak otthont, évi 20000 látogatóval. Emellett a Magyarországi Horvát Bortermelők Egyesületének alapítója és elnöke is volt. Szolga József 2015 és 2018 között a Pécsi Horvát Színház Nonprofit Kft. felügyelőbizottságának tagja volt. Kiemeli életrajzában az anyaországi kapcsolatok építését, és a sportélet, a társadalmi közélet szervezésében való aktív részvételt lakóhelyén és a Drávamentén.

Kissné Köles Erika – ahogyan már említettük – a szlovén nyelv és irodalom tanára, tantervet is írt a szlovén nemzetiségi nyelv oktatásához, és a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskolán is végzett óraadói tevékenységet szlovén leíró nyelvtanból és a nyelvoktatás módszertanából. Emellett 1998 és 1999 között szállodavezető volt a szentgotthárdi Szlovén Kulturális és Információs Központban. Szószólói honlapján közzétett életrajzából⁶⁴ kiderül az is, hogy különböző szlovén nemzeti-ségi hetilapokban is publikált.

Giricz Vera életrajza csak nyelvtanári tevékenységére utal. Fentebb láthattuk azonban, hogy Wikipédia oldala⁶⁵ alapján a ruszin kultúra, a hagyományörzés és a görögkatolikus értékek ápolása terén kifejtett tevékenységért Hodinka Antal-díjban részesült. Wikipédia oldala megemlíti ezen kívül, hogy Hodinka Antal emlékének megőrzésével is foglalkozik, és hogy a *Ruszin társalgás* című könyv szerzője.

Hartyányi Jaroszlava szintén ukrán nyelvtanár. Életrajza tanulsága szerint 1991-ben a Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület alapító tagja volt, majd 1993-tól annak elnöke lett. Emellett *Az elrejtett igazság* című tanulmánykötet⁶⁶ szerzője, az *Ártatlan áldozatok emlékére* című nemzetközi konferenciaanyag⁶⁷ szerkesztője, és további ukrán történelmi tárgyú írásai jelentek meg folyóiratokban. Hartyányi egyik parlamenti felszólalásában is beszélt a Holodomorról. A fentiek fényében megerősíthetjük, hogy a nemzetiségi kulturális életben való részvétel kiemelten fontosnak tekinthető a nemzetiségi közéleti részvétel, a politikai karrier szempontjából. Feltételezhetjük, hogy a nemzetiségi kulturális tevékenységet folytatók

⁶⁴ Kissné Köles Erika személyes honlapján lévő önéletrajza

⁶⁵ Giricz Vera - Wikipédia

⁶⁶ Hartyányi Jaroszlava: *Az elrejtett igazság. Cikkek, tanulmányok, dokumentumok*. Budapest: Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület, 2004.

⁶⁷ Hartyányi Jaroszlava: *Az ártatlan áldozatok emlékére. Az 1932–33-as ukrajnai éhínségről tartott nemzetközi tudományos történelem konferencia résztvevőinek előadása*. Budapest: Magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat, 2007.

beágyazottabbak, és széles kapcsolati tőkére képesek szert tenni. Mindezek után rátérünk a korábban folytatott nemzetiségi közéleti tevékenységre.

4.9. (Nemzetiségi) közéleti tevékenység

A szószólók és képviselő közül a legtöbben aktív nemzetiségi közéleti tevékenységet végeztek már korábban is, sőt, a legtöbben magas szintű pozíciót töltöttek be az országos nemzetiségi önkormányzatban. Mivel pedig az országgyűlési választásokon való nemzetiségi listaállítás az országos nemzetiségi önkormányzatok kezében van, ez alátámasztani látszik azt a korábbi felvetést, miszerint a nemzetiségi szószólók inkább tekinthetők az országos nemzetiségi önkormányzatok konzultatív delegáltjainak, mint választott képviselőnek.⁶⁸ Az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökei voltak egy vagy több cikluson át Fuzik János, Csúcs Lászlóné, Rónayné Slaba Ewa Maria, Koranisz Laokratisz, Alexov Lyubomir, Hepp Mihály, Giricz Vera és Kreszta Traján.

Az országos önkormányzatok alelnöki vagy elnökhelyettesi tisztségét töltötte be Kissné Köles Erika, Hartyányi Jaroslava, Varga Szimeon, Sianos Tamás, Ritter Imre és Farkas Félix. Az Országos Szlovák Önkormányzatban kabinetvezető volt Paulik Antal. Az Ukrán Országos Önkormányzat Ifjúsági és Média Bizottságának elnöke volt Grexa Liliána, Szolga József pedig szintén tagja volt az Országos Horvát Önkormányzatnak.

Az országos szintű karrier kapcsán szükséges még kiemelni, hogy többen is a korábbi szószóló mellett dolgoztak, mielőtt maguk is azok lettek volna. Sianos Tamás és Szuperák Brigitta a görög, illetve ukrán nemzetiségi szószóló kabinetjének munkatársai voltak, Szolga József pedig szószólói tanácsadóként tevékenykedett.

A szószólók közül ketten is tagjai valamilyen diaszpóraszervezetnek, így Hartyányi Jaroslava az Ukránok Európai Kongresszusának elnöke és az Ukránok Világkongresszusának elnökhelyettese, Alexov Lyubomir pedig a Szerb Diaszpóra és Régióban Élő Szerbek Tanácsa delegált tagja. Ehhez hozzá kell tenni, hogy Koranisz Laokratisz pedig az Interparlamentáris Unió Magyar-Görög Baráti Tagozatának és Magyar-Ciprusi Baráti Tagozatának is tagja volt első szószólói ciklusa alatt. Simani Silva kapcsán az Erdélyi Örmény Gyökerekben megjelent tájékoztató

⁶⁸ L. pl. M. Balázs Ágnes: A kisebbségek szervezetei döntéshozatalba való bevonásának modelljei a nemzetiségi szószólói és a nemzetiségi képviselői intézmény tükrében. *Jogelméleti Szemle*, 2018/3. 79–90.; M. Balázs, 2020, Ennek és az egyes 2014 és 2022 közötti szószólók országos nemzetiségi önkormányzati háttere kapcsán l. még: M. Balázs, Ágnes: Non-Territorial Autonomy as the Gateway to (Effective) Participation of Minorities at the National Level: Nationality Spokespersons in the Hungarian Parliament. In: Vizi, Balázs – Dobos, Balázs – Natalija, Shikova (eds.): *Non-Territorial Autonomy as an Instrument for Effective Participation of Minorities*. Budapest – Skopje: Centre for Social Sciences (CSS), University American College Skopje, 2021. 122–124.

hangsúlyozza, hogy elmondása szerint „korábban nem vett részt önkormányzati és közigazgatási feladatok ellátásában.”⁶⁹

Az egyes szószólók nemzetiségi közéleti tevékenységére részletesebben is érdemes rátérni, hogy lássuk, milyen hosszú ideje és milyen szinteken zajlott.

Fuzik János szlovák szószóló (2014–2018) már a Magyarországi Szlovákok Szövetségének és a Szegedi Szlovákok Szervezetének elnöki tisztségét is betöltötte, majd 1999 februárjától kezdve négy cikluson át volt az Országos Szlovák Önkormányzat elnöke. Országos önkormányzati elnökként lett a szlovák nemzetiségi lista vezetője és így szószóló, s egyben a Magyarországon élő nemzetiségek bizottságának elnöke az Országgyűlésben.

Paulik Antal, a következő szlovák szószóló (2018-) 1989 és 1997 között alapítója és elnöke volt a Magyarországi Szlovák Fialatok Szervezetének, 2000 és 2016 között pedig a Magyar-Szlovák Kisebbségi Vegyes Bizottságban bizottsági tag volt. Fentebb láthattuk, hogy számos, a szlováksághoz, illetve nemzetiségekhez köthető közigazgatási pozíciót betöltött, mielőtt 2017 és 2018 között kabinetvezető lett volna az Országos Szlovák Önkormányzatban.

Csúcs Lászlóné, a 2014 és 2018 közötti lengyel szószóló 1991 óta végez nemzetiségi közéleti tevékenységet szűkebb lakókerületében, illetve országos szinten. Az Országos Lengyel Önkormányzatnak előbb tagja, alelnöke, majd 2009-től kezdve elnöke volt. Tehát ő is országos nemzetiségi önkormányzati elnökből lett szószóló. Wikipédia oldaláról⁷⁰ az is kiderül, hogy Csúcs László korábbi parlamenti képviselő felesége.

Rónayné Slaba Ewa Maria, a következő lengyel szószóló (2018-) 1994-ben indult először kisebbségi önkormányzati választáson. A Fővárosi Lengyel Önkormányzat tagja, majd elnöke volt. Az országos önkormányzat alelnöke is volt, ahol az oktatással foglalkozott. 2014-től lett országos elnök, tehát ő váltotta Csúcs Lászlónét előbb az országos önkormányzat elnöki székében, majd pedig a szószólói poszton is.⁷¹

Varga Szimeon bolgár szószóló (2014-) szintén aktív nemzetiségi közéleti tevékenységet folytatott már szószólói karrierjét megelőzően. 2000 és 2009 között a Bolgár Ifjúsági Egyesület elnöke, 2002-től kezdve a Magyarországi Bolgárok Egyesülete közgyűlési tagja volt. 2002 és 2014 között a Soroksári Bolgár Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, 2007 és 2014 között a Pest Megyei Bolgár Önkormányzat elnöke, továbbá a Bolgár Országos Önkormányzat alelnöke volt. Legmagasabb tisztsége tehát az országos önkormányzatban betöltött alelnöki pozíció volt, közvetlenül mielőtt szószóló lett. Nem nemzetiségi közéleti tevékenységet is végzett: 2010-ben a Soroksári Polgárőr Egyesület elnöke és a Galéria '13 Soroksár Nonprofit Kft. felügyelőbizottságának elnöke, 2013-tól kezdve a Soroksári Sport

⁶⁹ Esztergály, 2018. 13.

⁷⁰ Csúcs Lászlóné – Wikipedia

⁷¹ Balányi – Mayer, 2018. 9365.

Club Kft. felügyelőbizottságának elnöke, 2014-ben pedig a Soroksári Dunáért és Városfejlesztésért Közalapítvány kuratóriumi tagja lett.

Koranisz Laokratisz, a 2014 és 2018 közötti, illetve a 2022-ben újra megválasztott görög szószóló 1995-ben lett a Magyar Ellenállók és Antifasiszták Szövetsége görög tagozatának vezetője. 2003-tól a Fővárosi Görög Önkormányzat, 2007 és 2014 között pedig az Országos Önkormányzat elnöke volt. Tehát ő is országos önkormányzati elnökként lett a görög nemzetiségi lista listavezetője, majd szószóló.

Sianos Tamás, a 2018 és 2022 közötti görög szószóló 1998-tól a Budaörsi Görög Nemzetiségi Önkormányzat képviselője, később elnöke volt a szószólói tisztség elnyeréséig. 2007–2018 között tagja volt a Görög Országos Önkormányzat képviselőtestületének, amelynek 2010 és 2014 között elnökhelyettese is volt. 2014-ben kezdett a szószólói kabinetben dolgozni.

Kreszta Traján 2014 óta folyamatosan betölti a román nemzetiségi szószólói tisztséget. Battonya – nem csupán nemzetiségi – közéletének a rendszerváltás után lett részese. Először 1990-ben lett a battonyai képviselőtestület tagja, 1994-ben pedig ismét megválasztották, független román kisebbségi jelöltként. 2006-ban már a Magyar Szocialista Párt jelöltjeként jutott be, 2010-ben pedig független jelöltként. 2002 és 2014 között a város alpolgármestere is volt. A kezdetektől 2014-ig tagja volt a battonyai román önkormányzatnak. 1995-től tagja volt a Magyarországi Románok Országos Önkormányzata elnökségének, és 1999-től ő volt az országos önkormányzat elnöke.⁷²

Ritter Imre 2014 és 2018 között német nemzetiségi szószóló volt, 2018 óta pedig képviselő. Az ő közéleti tevékenységéről leginkább a Wikipédia oldala számol be.⁷³ Már az első budaörsi német nemzetiségi önkormányzatnak tagja volt (1994-től), majd elnöke is lett. 1994 és 2014 között ő volt a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata pénzügyi bizottságának elnöke, 2011-ben az országos önkormányzat elnökhelyettese is lett. Az 1998-as országgyűlési választáson is indult a Nemzetiségi Fórum színeiben, ám mandátumot nem nyert. 1998 és 2002 között a budaörsi képviselőtestület tagja volt, miután elnyert egy kedvezményes kisebbségi mandátumot. 2006 és 2010 között a Fidesz-KDNP színeiben nyert újból mandátumot, a 2010-es önkormányzati választáson pedig polgármesterjelölt volt. 2014-ben a német nemzetiségi listának második helyén szerepelt, ám az első jelölt (Heinek Ottó) nem vette át a mandátumát, így ő lett a szószóló. Az 1998-as választásra feltöltött életrajzából pedig kiderül, hogy 1995-ben a Budaörsi Német Kisebbségi Önkormányzat, 1996-tól pedig a Pest, Borsod és Nógrád megyei Német Önkormányzatok Szövetségének elnöke lett, és 1996-tól a Budaörsi Önkormányzat pénzügyi bizottsága külsős, szakértői tagja is volt.

⁷² Kreszta Traján – Wikipedia

⁷³ Ritter Imre – Wikipedia

Farkas Félix, aki 2014 és 2022 között töltötte be a roma szószólói tisztséget, 1994 és 2006 között a mezőkövesdi képviselőtestület és annak szociális és kulturális bizottságának tagja volt. 1998-tól az Országos Lungo Drom tagja és mezőkövesdi szervezetének elnöke, 2006-ban már az országos szervezet elnökségének is tagja volt. 2010 és 2014 között a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés tagjává választották, 2012-ig a Közgyűlés kisebbségi bizottságának elnöke is volt. 2006 és 2010 között szerepet vállalt még a Közgyűlés területfejlesztési bizottságában, 2010-től pedig az ügyrendi és vagyonyilatkozat-vizsgáló bizottságában. 2006-tól lett az Országos Cigány Önkormányzat tagja, amelyben 2010-et követően pedig már elnökhelyettesi pozíciót töltött be. 2010 után tagsággal rendelkezett még a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanácsban, a Roma Koordinációs Tanácsban, a Cserehát program vidékfejlesztési munkacsoportban és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal szakbizottságában. Megjelölte továbbá életrajzában azt is, hogy 2010-től konzorciumi tag volt Ózd városban. 2011. december 17-től volt a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Roma Önkormányzat elnöke, 2012. február 16-tól pedig a foglalkoztatási és közrendvédelmi bizottság elnöke, valamint a kisebbségi bizottság tagja. Látható tehát, hogy ő sem csupán nemzetiségi közéleti tevékenységet folytatott.

Alexov Lyubomir 2014 óta a szerb nemzetiség szószólója. Azt a fentiekben már kifejtettük, hogy nemzetiségi oktatási szakértői feladatot látott el több szerv mellett. 1990-ben választották meg először Lórév község polgármesterének. 1996-tól kisebbségi önkormányzati oldalról tagja volt a Közoktatás-Politikai Tanácsnak. 1995 és 2007 között a Szerb Országos Önkormányzat alelnöke, 2007 és 2014 között pedig elnöke volt. Tehát ő is az országos nemzetiségi önkormányzat elnöki székét hagyta el a szószólói mandátumért. Hangsúlyos továbbá, hogy emellett Lórév község polgármestere is volt, tehát nem csak nemzetiségi közéleti tisztséget töltött be.⁷⁴

Hepp Mihály, aki 2014 és 2018 között volt a horvátok szószólója, a rendszer-váltást követően alapító tagja volt a Magyarországi Horvátok Szövetségének. 1991 és 2008 között ő elnökölt a Szövetség Baranya Megyei Szervezetében. 1994-től volt tagja a pécsi Horvát Kisebbségi Önkormányzatnak. 2007-től betöltötte az Országos Horvát Önkormányzat elnöki tisztségét, 2009-től pedig az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetségének is ő volt az elnöke.

A következő horvát szószóló, Szolga József (2018-) életrajzában hangsúlyozza, hogy párton kívüli. A Magyarországi Horvátok Szövetségének alapító tagja, az életrajz feltöltésekor pedig elnökségi tag, továbbá a Drávamenti Horvátok Közössége vezetője is volt. 2006 és 2014 között ő volt a bolhói horvát önkormányzat elnöke, 2007 és 2015 között pedig a Somogy Megyei Területi Horvát Önkormányzatban is ő töltötte be az elnöki tisztséget. 2007-ben és 2014-ben tagja lett az Országos

⁷⁴ Ugyanakkor fontos hozzátenni, hogy Lórév lakosságának többsége szerb anyanyelvű.

Horvát Önkormányzatnak, amelynek 2008-ban a hivatalvezetője lett, 2009 és 2015 között pedig ügyviteli tanácsadói tevékenységet látott el ott. 2014 és 2018 között szószólói tanácsadóként is működött.

A szlovének szószólója 2014 óta változatlanul Kissné Köles Erika. A parlamenti honlapra feltöltött önéletrajza nem tartalmaz információkat a nemzetiségi közéleti tevékenységéről, amelyről jóval inkább a szószólói honlapján lévő önéletrajzában⁷⁵ közöl adatokat. Eszerint 1998 és 2010 között Szentgotthárd Város Önkormányzatának képviselője, az Oktatási, Kulturális, Idegenforgalmi és Sport Bizottságának tagja, továbbá 2002–2010 között Szentgotthárd-Rábakethely Városrészi Önkormányzat elnöke volt. 1998 és 2006 között Szentgotthárd-Rábatótfalu Szlovén Kisebbségi Önkormányzatának is tagja, 2010-től pedig elnöke volt. 2002 és 2014 között az Országos Szlovén Önkormányzat elnökhelyettesi tisztségét is betöltötte.

A ruszinok szószólójának személye is változatlan 2014 óta. Giricz Vera 2003 és 2007 között, majd 2011 és 2014 között is betöltötte az Országos Ruszin Önkormányzat elnöki tisztségét, tehát ő is az országos nemzetiségi önkormányzat elnökéből lett szószólóvá. Wikipédia oldaláról továbbá kiderül, hogy a rendszerváltást követően a Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesületnek, majd a Magyarországi Ruszinok Országos Szövetségének is tagja volt, 2001 után pedig az aszódi, illetve az Országos Ruszin Önkormányzat képviselője lett.⁷⁶

Az ukránok első szószólója, Hartyányi Jaroslava (2014–2018) 1998-tól a Ferencvárosi Ukrán Kisebbségi Önkormányzat elnöke volt, majd 1999-től betöltötte az Ukrán Országos Önkormányzat elnöki tisztségét, tehát ő is országos elnök volt, mielőtt szószóló lett volna. A fentiekben azt is láthattuk, hogy kettő diaszpóraszervezetnek is tagja, sőt, elnökhelyettese, illetve elnöke lett. A következő ukrán szószóló, Szuperák Brigitta (2018–2022) 2014 és 2018 között volt képviselője az Országos Ukrán Önkormányzatnak, és 2015-től munkatársa volt Hartyányi Jaroslavának mint szószólónak.⁷⁷ A jelenlegi ukrán szószóló, Grexa Liliána (2022-) 2014 és 2019 között a Fővárosi Ukrán Önkormányzat, 2014 és 2022 között az Erzsébetvárosi Ukrán Önkormányzat, továbbá 2019 és 2022 között az Országos Ukrán Önkormányzat Ifjúsági és Média Bizottságának is elnöke volt. Emellett 2019-ben a Nova Hvylyja Ukrán Nemzetiségi Fiatalok és Családok Egyesületének is elnöke lett.

Azt láthatjuk tehát, hogy a szószólók és a képviselő az esetek túlnyomó többségében hosszú nemzetiségi közéleti karrierutat jártak be, míg nemzetiségi szószólóvá nem váltak, a nemzetiségi politikai elit szervei részei voltak, sőt, a legtöbb esetben a jelölést kezében tartó országos önkormányzatokig vezetett a szószólói tisztség elnyerését megelőző karrierjük.

⁷⁵ Kissné Köles Erika személyes honlapján lévő önéletrajza

⁷⁶ Giricz Vera – Wikipedia

⁷⁷ Balányi – Mayer, 2018. 9364.

5. A volt szószólók további karrierje

Érdemes egy pillantást vetni a korábbi szószólók további karrierjére is. Ahogyan korábban is írtuk – Simani Silva nem szüntette meg összeférhetetlenségét, és továbbra is orvosként praktizál. Csúcs Lászlóné a Csepeli Lengyel Önkormányzat elnöke.⁷⁸ Fuzik János 2020-tól kezdődően főkonzuli tisztséget töltött be Eszéken, ám 2022 szeptemberében elhunyt.⁷⁹ Hartyányi Jaroslava 2019-ben ismét az Ukrán Országos Önkormányzat tagja lett, de az önkormányzat honlapján az szerepel, hogy „[t]iltakozásul az ellen, hogy a magyarországi ukránok állami önkormányzatának 2019-es választásakor a 'Kijevei Rusz' civil szervezet két képviselője Viktor Rucsko és Anatolij Buriy volt, akik 2011 óta többször is –nyilvánosan felszólalt Ukrajna ellen, a magyarországi Ukrán Országos Önkormányzatának tagjai [...] nem hajlandó közzétenni semmilyen információt magáról és az Ukrán Országos Önkormányzatban végzett tevékenységéről.”⁸⁰ A Telex információi szerint a 444 beépülő riportere arra lett figyelmes, hogy a Gattyán György-féle Megoldás Mozgalom képviselőjelöltjeinek 2022. évi választásra történő kiválasztását megelőző kommunikációs tréningen Turgyán Tamás is részt vett.⁸¹

Két szószóló ellen is indult büntetőeljárás.⁸² 2019-ben az Országgyűlés mentelmi bizottsága felfüggesztette Serkisian Szeván Simon mentelmi jogát, és választás rendje elleni bűncselekmény vádjával indult ellene büntetőeljárás.⁸³ Farkas Félixről pedig azt lehet tudni, hogy 2022 februárjában hűtlen kezelés és egyéb bűncselekmények vádjával indítottak ellene és más személyek ellen büntetőeljárást.⁸⁴ Hepp Mihály, Szuperák Brigitta és Sianos Tamás további karrierjéről keveset tudunk. A [valasztas.hu](https://www.valasztas.hu) adatai⁸⁵ alapján Hepp Mihály nem indult a 2019. évi nemzetiségi választásokon, különböző kulturális, ünnepi eseményeken – mint például

⁷⁸ Nemzetiségi Önkormányzatok <https://www.csepel.hu/onkormanyzat/nemzetisegi-onkomanyzatok> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

⁷⁹ MTI - Elhunyt Fuzik János, Magyarország észéki főkonzulja. <https://maszol.ro/kulfold/Elhunyt-Fuzik-Janos-Magyarország-eszéki-fokonzulja> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

⁸⁰ Hartyányi Jaroslava – Ukrajinci.hu. <https://ukrajinci.hu/rolunk-2/ukran-orzasagos-onkormanyzat/szervezeti-felepites/hartyanyi-jaroslava/> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

⁸¹ Tóth Gergely: A 444 beépülő riportere egy fideszes volt helyettes államtitkárt is kiszírt Gattyán oldalán. [Telex.hu](https://www.telex.hu) (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

⁸² Korábban, még 2000-ben egyébként Turgyán Tamás ellen is indult büntetőeljárás csalás vádjával egy 1995-ös hitelfelvételi ügy kapcsán. – L. Ma.hu: *A Vegyészszerviz szővivőjét csalással vádolják*. <http://www.ma.hu/tart/rcikk/a/0/7353/1> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

⁸³ Herczeg Márk: Választási csalásért felfüggesztették az örmény nemzetiségi szószóló mentelmi jogát. *444.hu* <https://444.hu/2019/07/12/valasztasi-csalasert-felfuggesztettek-az-ormeny-nemzetisegi-szoszolo-mentelmi-jogat> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

⁸⁴ Kuli Orsolya: ORÖ: Nevesítette Farkas Félixet a vádhatóság. *Index.hu* <https://index.hu/belfold/2022/02/11/roma-oro-farkas-felix-sztojka-attila/> (letöltés ideje: 2022. szeptember 30)

⁸⁵ Nemzetiségi Önkormányzati Választások 2019 – [Valasztas.hu](https://www.valasztas.hu). <https://www.valasztas.hu/nemzetisegi-onkormanyzati-valasztasok-2019> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.), Összes jelölt

Vidákovics Antalnak, a Pécsi Horvát Színház volt igazgatójának emléktáblája avatásán, vagy a Franjo Vlašić bán születésének 253. évfordulóján szervezett dombovári megemlékezésen – részt vett.⁸⁶ Koranisz Laokratisz a [valasztas.hu](https://www.valasztas.hu) adatai szerint 2019-ben a Budapest V. kerületi görög önkormányzatnak lett tagja, és részt vett például 2020-ban a beloiannszi karácsonyi ünnepségen.⁸⁷ Sianos Tamás szószólói pályafutásának befejeztével továbbra is a Hellasz Görög-Magyar Kulturális Egyesület elnöke maradt, és ciklusa végén célul tűzte ki azt, hogy továbbra is aktív maradjon, támogatva „a nemzetiségi oktatást, sportéletet, az intézményi építkezést, és mindenekelőtt: az ifjúságot”.⁸⁸ Szuperák Brigitta egyébként a [valasztas.hu](https://www.valasztas.hu) adatai alapján 2019-ben jelölt volt a Budapest XII. kerületében az ukrán nemzetiségi önkormányzati választásokon, ahol nem nyert mandátumot, és egészen 2022-ig betöltötte a szószólói tisztséget.

6. Összegzés

A 2014 óta megválasztott nemzetiségi szószólók, illetve nemzetiségi képviselő életrajzainak vizsgálatakor érdekes, sok tekintetben hasonló karrierutak tárulnak fel. A születési hely kapcsán elmondható, hogy legtöbbször az illető nemzetiség anyaországában (egy esetben egy másik külföldi országban) születtek, a második legtöbbször pedig vidéki származásúak. Figyelemre méltó, hogy több, az anyaországban született szószóló is megjelölte Magyarországra költözésének időpontját. Ennek oka lehet, hogy identitásuk fontos része az anyaországi származás, másrészt az is lehetséges, hogy azt kívánják alátámasztani, hogy már viszonylag hosszú ideje élnek Magyarországon, és az itteni nemzetiségi élet részesei. A családi hátteret vizsgálva szintén fontos következtetéseket vonhatunk le. Két szószóló esetében találunk valamiféle utalást arra vonatkozóan, hogy első generációs értelmiségi (Fuzik János szlovák és Kissné Köles Erika szlovén szószólók). Fontos megemlíteni továbbá a két kiskorú menekültként érkezett görög szószólót (Koranisz Laokratiszt és Sianos Tamást), akik gyermekotthonokban nevelkedtek. Mind a négyük

– Nemzeti Választási Iroda https://www.valasztas.hu/osszes-jelolt_nemz2019 (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

⁸⁶ Horvát nemzetiségi műsor. *MédiaKlikk.hu*, 41. hét <https://mediaklikk.hu/nemzetisegi-adasok/cikk/2019/10/07/horvat-nemzetisegi-musor-41-het/> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.), Varga Szilvia: A horvát bánra emlékeztek – TEOL <https://www.teol.hu/helyi-kozelet/2019/05/a-horvat-banra-emlekeztek> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

⁸⁷ Szócs László: Beloiannsz karácsonya: görög zászlós maszkban ünnepelnek. *Index.hu* https://index.hu/kulfold/2020/12/26/beloiannsz_karacsonya_gorog_zaszlos_maszkban_unnepelnek/ (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

⁸⁸ Fekete-Karydis Klára (szerk.): *Sianos Tamás. Négy év a parlamentben. Egy élet a magyarországi görögségért*. Püski Kiadó, 60–61. <https://issuu.com/ioanniskarydis/docs/sianosmw> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)

esetében jelentős mértékű társadalmi mobilitás figyelhető meg. Kilenc szószóló tartotta fontosnak, hogy kifejezetten utaljon a felmenők nemzetiségére, közülük öten azonos nemzetiségű szülők gyermekei, négyen pedig – egy kivételével nemzetiségi – vegyesházasságból születtek. Utóbbiak esetében érdekes kérdés lehet, hogy a két szülő nemzetisége közül miért éppen az egyikkel azonosulnak annyira, hogy az adott nemzetiség közéletében részt vegyenek, és ha a nemzetiségi közéletben való részvétel kapcsán is lehetséges volna a többes identitásvállalás, akkor az változtatna-e valamin.

Azok közül a szószólók közül, akiknél elérhetőek a nyelvismeretre vonatkozó adatok, anyanyelvük mellett a legtöbben oroszul, vagy valamilyen egyéb szláv nyelven beszélnek még, és viszonylag kevesen beszélnek az angolt mint idegen nyelvet. Ennek oka lehet, hogy a magyarországi nemzetiségek jelentős többsége valamilyen szláv nyelvet beszél anyanyelvként, illetve ezen túl is előfordul, hogy az anyaország a Szovjetunió része volt korábban (Örményország esetében). Hartyányi Jaroslava ukrán szószóló az egyetlen, aki hangsúlyozza életrajzában, hogy a magyar nyelvet idegen nyelvként beszéli. Parlamenti adatlapján az ukrán nyelvet fel sem tüntette beszélt nyelvként, ellenben a magyar nyelvet ő sem jelölte meg ott beszélt idegen nyelvként, tehát feltételezhetjük, hogy erre nincs mód, ellenben a nemzetiségi anyanyelv mindenki esetében beszélt idegen nyelvként szerepel. Egyeseknek nyelvvizsgálója is van nemzetisége nyelvéből, míg mások csak azt jelölték meg, hogy tárgyalási, illetve társalgási szinten beszélnek a nyelvet. Így tehát a honlapra feltöltött önéletrajz biztosít csak teret a nemzetiségi nyelv anyanyelvként való feltüntetésére. Mivel a nemzetiségi képviselet már 2014 óta biztosított, bőven lett volna idő ezen probléma orvoslására, mégsem került rá sor.

A nemzetiségi oktatásban való részvétellel vonatkozóan hat esetben található adatok. Az anyaországban való tanulás és munka kapcsán az látható, hogy elsősorban az ott születettek tanultak ottani intézményekben, és mellettük még a két Magyarországon született szlovák szószóló, akik a pozsonyi Comenius Egyetemre jártak. A tanulás mellett a jelenlegi lengyel szószóló pedig az egyetlen, aki anyaországbeli munkatapasztalatot is megjelenített életrajzában. Mindezek fényében arra jutottunk, hogy magyarországi születésű szószólókra alapvetően nem jellemző az anyaországi tanulás vagy munka.

A szószólók végzettségeiből és foglalkozásaiból egyébként is érdekes mintázatok rajzolódnak ki. Letöbben pedagógus, vagy valamilyen kulturális szférához köthető végzettséggel rendelkeznek, de gyakori a közgazdasági, kereskedelemmel, marketinggel, idegenforgalommal kapcsolatos végzettség is, sokan pedig végeztek valamiféle közigazgatási képzést. Hárman is szereztek emellett állategészségügyi vagy orvosi képesítést. A különféle végzettségek között több esetben átfedés van.

A foglalkozás kérdéskörére külön is kitértünk, hiszen ezek sokszor nem teljesen estek egybe a végzettséggel, illetve nem mindegy, hogy egy-egy végzettség szerinti munkakörben dolgozott-e valaki, és ha igen, mennyi munkatapasztalatot szerzett.

Sok szószóló dolgozott pedagógusként, közülük egyesek a többségi oktatásban, míg mások a nemzetiségekhez köthető oktatási tevékenységet végeztek, többen pedig nyelvtanárok. Alexov Lyubomir szerb és Paulik Antal szlovák szószólók oktatási szakértői tevékenységet is végeztek.

Gyakorinak tekinthető még az újságíróként, műsorszerkesztőként, műsorvezetőként vagy lektorként való munka, többnyire – ám nem kizárólag – a nemzetiségekhez köthető műsorokban, folyóiratokban. Többeknek köthető a pályája a közigazgatáshoz, közszolgálathoz, de sokan foglalkoztak kereskedelemmel, marketinggel, továbbá idegenforgalommal, utazással, illetve Ritter Imre német nemzetiségi képviselő volt üzemgazdász, adótanácsadó és könyvvizsgáló is.

Mindezek után rátértünk a különböző – magyarországi vagy anyaországi – kitüntetések elnyerésére. Többen kaptak magas rangú állami kitüntéseket, így a Magyar (Köztársasági) Érdemrend Lovagkeresztjét, illetve Aranykeresztjét, a legtöbben még szószólói tevékenységük megkezdését megelőzően. Kreszta Traján román szószóló 2017-ben, már szószólói tevékenysége alatt kapott Nemzetiségekért Díjat. Emellett többen részesültek még különböző nemzetiségi, vagy egyéb, többnyire valamiféle kulturális tevékenységért járó díjakban, elismerésekben a tevékenységükért, tehát a szószólói tisztség betöltése előtt is elismert tevékenységet folytattak. Öt szószóló kapott legalább egy kitüntetést az anyaországtól, közülük ketten ott is születtek, hárman pedig Magyarországon. Azt láthatjuk tehát, hogy az anyaországi születés, sőt még az ottani tanulmányok folytatása sem feltétele az anyaországgal való szorosabb kapcsolatnak és elismertségnek.

Azok közül a szószólók közül, akiknek elérhető a parlamenti honlapra feltöltött életrajza, tízen megemlítenek különféle nemzetiségi kulturális tevékenységeket, összességében pedig tizenhárom szószóló esetében található a forrásokban széles körű nemzetiségi kulturális tevékenységre utaló információk.

Fontosnak tekinthetők a nemzetiségi közéleti részvételre vonatkozó adatok, melyekből azt látható, hogy a legtöbb szószóló már hosszú ideje folytatott nemzetiségi közéleti tevékenységet, és valamilyen módon eljutott az országos nemzetiségi önkormányzat szintjéig, mielőtt szószóló lett volna. A legtöbben elnöki vagy elnökhelyettesi tisztséget töltöttek be, de volt, aki kabinetvezető, tanácsadó, valamely bizottság vezetője, vagy egyszerűen testületi képviselő volt, hárman pedig a korábbi szószóló közvetlen munkatársai közül kerültek ki. Érdemes még megemlíteni, hogy ketten is tagjai voltak valamilyen diaszópóraszervezetnek, továbbá azt, hogy Paulik Antal fontos közigazgatási tisztségeket töltött be, minisztériumi főosztályvezetőig bezárólag azon túl, hogy az Országos Szlovák Önkormányzatban kabinetvezető volt.

A szószólók közül öten nem csupán nemzetiségi közéleti tevékenységet folytattak, és azt, hogy Simani Silva 2018-ban megválasztott, a tisztséget kevesebb, mint egy hónapig betöltő szószóló kapcsán hangsúlyozták, hogy korábban nem végzett közéleti tevékenységet.

Az ő kivételével kirajzolódik, hogy a szószólók a nemzetiségi – és sokszor a többségi – közéletbe, kulturális életbe jól beágyazódtak, és széles körű kapcsolati tőkével rendelkeztek, mire eljutottak a szószólói tisztségig. Parlamenti tevékenységük gyakorta ezekre épül, felszólalásaik gyakran összefüggésben vannak korábbi szakmai és egyéb tapasztalataikkal. Feltételezhető, hogy ezen széles kapcsolati tőke kiemelt jelentőséggel bír abban a tekintetben, hogy a nemzetiségi szószólók érdekérvényesítési képessége szűkre szabott jogosítványaik ellenére komolyan tekinthető.⁸⁹ Így kiemelten érdekes lehet a szószólók és képviselő plenáris üléseken és bizottságokban folytatott tevékenysége mellett annak a vizsgálata, hogy a háttérben milyen lobbitevékenységet folytatnak, és milyen egyeztetések és alkuk vezetnek az általuk elért közpolitikai eredményeknek. Ennek kutatása azonban a téma túlzott aktualitása miatt nehéz. A volt szószólók kapcsán arra is fény derült továbbá, hogy a szószólói tisztségük megszűntével aktívak maradt a nemzetiségi kulturális és közéletben, két korábbi szószóló ellen pedig büntetőeljárás indult.

FELHASZNÁLT IRODALOM

2/2012. (VIII. 9.) ME rendelet a Nemzetiségekért Díj alapításáról

Alexov Lyubomir parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/a717.pdf>

Balányi Klára – Mayer Éva: Nemzetiségi szószólók a parlamentben. *Barátság*, 2018/4. 9364–9370. http://nemzetisegek.hu/repertorium/2018/04/belivek_2-9.pdf

Bíró-Nagy András: *Integráció Európába - Közép-európai képviselők az Európai Parlamentben*. Budapest: Gondolat, 2018.

Bíró-Nagy András: Közép-európai képviselők karrierútjai. Politikai tapasztalat és karrierambíciók az Európai Parlamentben. *Politikatudományi Szemle*, 2016/1. 101–120.

Bizottságok ciklusonkénti adatai – Bizottságok tagjai és tisztségviselői 2014–2018 – Magyarországi nemzetiségek bizottsága https://www.parlament.hu/web/guest/bizottsagok-elozo-ciklusbeli-adatai?p_p_id=hu_parlament cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&_hu_parlament cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=http%3A%2F%2Fwww.parlament.hu%2Finternet%2Fcpql%2Fogy_biz.biz_tag_main%3FP_DATUM_TOL%3D2014.05.06%26P_CKL%3D40%26P_BIZ%3Dnull%26P_BIZ%3DA436%26P_TISZT%3Dnull%26P_DATUM_IG%3D2018.05.07&p_auth=9XyjDDro

⁸⁹ L. M. Balázs, 2017b; M. Balázs, 2020.

- Bizottságok ciklusonkénti adatai – Bizottsági tagság, tisztségek változásai 2018–2022 – Magyarországi nemzetiségek bizottsága https://www.parlament.hu/web/guest/bizottsagok-elozo-ciklusbeli-adatai?p_p_id=hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8&p_p_lifecycle=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&hu_parlament_cms_pair_portlet_PairProxy_INSTANCE_9xd2Wc9jP4z8_pairAction=http%3A%2F%2Fwww.parlament.hu%2Finternet%2Fcplsql%2Fogy_biz.biz_tag_main%3FP_DATUM_TOL%3D2018.05.08%26P_CKL%3D41%26P_BIZ%3Dnull%26P_BIZ%3DA481%26P_TISZT%3Dnull%26P_DATUM_IG%3D2022.05.01&p_auth=bC3o7IWb
- Boda Zsolt – Sebők Miklós (szerk.): *A magyar közpolitikai napirend: Elméleti alapok, empirikus eredmények*. Budapest: MTA TK Politikatudományi Intézet, 2018.
- Cservák Csaba – Farkas György Tamás: A nemzetiségek parlamenti képviseletének elmélete és gyakorlata. *Acta Humana. Emberi jogi közlemények*, 2017/3. 23–36.
- Csúcs Lászlóné parlamenti honlapon közzétett életrajza (2017. november 27-i állapot) <https://web.archive.org/web/20171127095527/http://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/c752.pdf>
- Dobos Balázs: *A kisebbség joga. Kisebbségi törvénykezés Magyarországon (1988–2006)*. Budapest: Argumentum – MTA Kisebbségkutató Intézet, 2011.
- Dobos Balázs: A nemzetiségi részvétel jellemzői az országgyűlési választásokon (2014–2018). *Parlamenti Szemle*, 2021/2. 53–81.
- Erdős Csaba: A Problematic Part of the Renewed Hungarian Parliamentary Law: The Parliamentary Representation of Nationalities. *De Iurisprudencia et Iure Publico: Jog- és Politikatudományi Folyóirat*, 2013/1. 51–61.
- Erdős Csaba: Dilemmák a nemzetiségek országgyűlési képviseletével kapcsolatban. In: Kálmán János (szerk.): *Quot capita, tot sententiae. A Batthyány Lajos Szakkollégium tanulmánykötete II.* Batthyány Lajos Szakkollégium, Győr, 2013. 249–273.
- Esztergály Zsófia Zita: Tájékoztató. *Erdélyi Örmény Gyökerek*, 2018. május-június, 13–14. https://epa.oszk.hu/01400/01440/00121/pdf/EPA01440_eogyke_2018_05-06_13-14.pdf
- Farkas Félix parlamenti honlapon közzétett életrajza (2017. december 1-i állapot) <https://web.archive.org/web/20171201143325/http://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/f761.pdf>
- Farkas Félix – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Farkas_F%C3%A9lix
- Fekete-Karydis Klára (szerk.): *Sianos Tamás. Négy év a parlamentben. Egy élet a magyarországi görögségért*. Püski Kiadó, Budapest, 2022. <https://issuu.com/ioanniskarydis/docs/sianosmw>

- Fuzik János parlamenti honlapon közzétett életrajza (2018. március 11-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/f762.pdf>
- Giricz Vera parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/g742.pdf>
- Giricz Vera – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Giricz_Vera
- Grexa Liliána parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/g078.pdf>
- Grexa Liliána – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Grexa_Lili%C3%A1na
- Halász Iván: *A nemzetközi migráció és a közigazgatás*. Budapest: NKE Szolgáltató Kft., 2014.
- Hartyányi Jaroszlava: *Az elrejtett igazság. Cikkek, tanulmányok, dokumentumok*. Budapest: Magyarországi Ukrán Kulturális Egyesület, 2004.
- Hartyányi Jaroszlava: *Az ártatlan áldozatok emlékére. Az 1932–33-as ukrajnai éhínségről tartott nemzetközi tudományos történelem konferencia résztvevőinek előadása*. Budapest: Magyarországi Ukrán Országos Önkormányzat, 2007.
- Hartyányi Jaroszlava parlamenti honlapon közzétett életrajza (2017. november 26-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/h744.pdf>
- Hartyányi Jaroszlava – Ukrajinci.hu. <https://ukrajinci.hu/rolunk-2/ukran-orzasagos-onkormanyzat/szervezeti-felepitese/hartyanyi-jaroszlava/>
- HegyhátMédia Kft.: Komlóra került a Lemle Géza – díj. *Komlói Újság Online*, 2013. <http://komloiujsag.hu/komlora-kerult-a-lemle-geza-dij/>
- Hepp Mihály parlamenti honlapon közzétett életrajza (2014. július 19-i állapot) <https://web.archive.org/web/20140719090538/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/h745.pdf>
- Hepp Mihály – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Hepp_Mih%C3%A1ly
- Herczeg Márk: Választási csalásért felfüggesztették az örmény nemzetiségi szószóló mentelmi jogát – 444.hu. <https://444.hu/2019/07/12/valasztasi-csalasert-felfuggesztettek-az-ormeny-nemzetisegi-szoszolo-mentelmi-jogat>
- Horvát nemzetiségi műsor. *MédiaKlikk.hu*, 41. hét <https://mediaklikk.hu/nemzetisegi-adasok/cikk/2019/10/07/horvat-nemzetisegi-musor-41-het/>
- Ilonszki Gabriella: *Képviselők és képviselő Magyarországon a 19. és 20. században*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009.
- Ilonszki Gabriella – Kurtán Sándor: A magyar parlamenti elit: demokratizálás és rendszerváltás. *Politikatudományi Szemle*, 1999/4. 49–80.
- Kállai Ernő: A nemzetiségi jogok helyzete Magyarországon a jogszabályváltozások tükrében. In: Stipta István (szerk.): *Collegium Doctorum Konferencia: Miskolc, 2012. április 19.* Miskolc: Bíbor Kiadó, 2012. pp. 1–10. <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/K%e1%9c%20Ern%ef5%20.pdf>

- Kállai Péter: Az alkotmányos patriotizmustól a nemzeti és etnikai kisebbségek parlamenti képviseletéig. *Fundamentum*, 2012/1. 43–64.
- Kállai Péter: Képvisel-e a képviselő?: Nemzetiségi parlamenti képviselet Magyarországon. *ELTE POL-IR Working Paper Series*, 2020/6. 1–46.
<https://polir.elte.hu/dstore/document/3165/K%C3%A1llai%20P%C3%A9ter%20WP.pdf>
- Kállai Péter: Képviselő-e a szószóló? Nemzetiségi képviselet a magyar Országgyűlésben. *MTA Law Working Papers*, 2017/12. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2017_12_Kallai.pdf
- Kállai Péter: *Parlamenti képviselet és kulturális jogok. Nemzetiségi (külön)jogok Kelet- és Kelet-Közép-Európában*. PhD értekezés. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem, Társadalomtudományi Kar, Szociológia Doktori Iskola, 2020.
- Kissné Köles Erika parlamenti honlapon közzétett életrajza
<https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/k766.pdf>
- Kissné Köles Erika személyes honlapján lévő önéletrajza – Kissné Köles Erika – szlovén nemzetiségi szószóló <https://www.szlovenszoszolo.hu/hu/munkassagom>
- Koranisz Laokratisz parlamenti honlapon közzétett életrajza
<https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/k767.pdf>
- Koranisz Laokratisz parlamenti honlapon közzétett, 2022-ben frissített életrajza
<https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/k767.pdf>
- Kreszta Traján – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Kreszta_Traj%C3%A1n (Letöltés ideje: 2022. június 1.)
- Kukorelli István: A nemzetiségek jogállása a rendszerváltozás éveiben – kísérletek országgyűlési képviseletük szabályozására. *Parlamenti Szemle*, 2018/1. 5–25.
- Kuli Orsolya: ORÖ: Nevesítette Farkas Félixet a vádhatóság. *Index.hu* <https://index.hu/belfold/2022/02/11/roma-oro-farkas-felix-sztojka-attila/>
- Kurunczi Gábor: A nemzetiségek parlamenti képviseletének kérdéséről. *Pázmány Law Working Papers*, 2013/14. <http://plwp.eu/docs/wp/2013/2013-14-Kurunczi.pdf> (Letöltés ideje: 2022. június 30.)
- Kurunczi Gábor: A nemzetiségek parlamenti képviseletének kérdéséről. *Közjogi Szemle*, 2014/1. 56–65.
- MacKenzie Scott – Kousser. Thad: Legislative Careers. In: Martin, Shane – Saalfeld, Thomas – Strom, Kaare (eds.): *The Oxford Handbook of Legislative Studies*. Oxford – New York, Oxford University Press, 2014. 286–307.
- Ma.hu – A Vegyészszó szóvivőjét csalással vádolják <http://www.ma.hu/tart/rcikk-a/0/7353/1> (Letöltés ideje: 2022. szeptember 30.)
- Majtényi Balázs: A kisebbségek preferenciális képviselete, autonómiája a magyar alkotmányban. In: Kántor Zoltán – Majtényi Balázs – Szarka László – Tóth Norbert – Vizi Balázs (szerk.): *Etnopolitikai modellek a gyakorlatban*. Budapest: Gondolat, 2009. 155–171.

- Majtényi Balázs: *Félreértett jogosultságok. Bizonytalan helyzetű alapjogok Magyarországon*. Föld-rész könyvek. Sorozatszerk. Majtényi Balázs – Pap András László. Budapest: L'Harmattan, 2010.
- M. Balázs Ágnes: A kisebbségek szervezeti döntéshozatalba való bevonásának modelljei a nemzetiségi szószólói és a nemzetiségi képviselői intézmény tükrében. *Jogelméleti Szemle*, 2018/3. 79–90.
- M. Balázs Ágnes: A magyarországi nemzetiségek hatékony közéleti részvétele: képviselet a választott testületekben. *Pro Minoritate*, 2018/tavaszi, 79–98.
- M. Balázs Ágnes: A magyarországi nemzetiségek országgyűlési választójogának egyenlősége mint a jogállamiság egyik aspektusa. In: Keserű Barna Arnold (szerk.): *Doktori Műhelytanulmányok 2017*. Győr: Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2017. 133–148.
- M. Balázs Ágnes: A plurális választójog fogalma és megengedhetősége napjainkban. In: Téglási András (szerk.): *Tanulmányok a választójog, a választási rendszerek és a népszavazás aktuális kérdéseiről - A Választás és Demokrácia Ludovika Kutatócsoport kutatási eredményei (2017–2018)*. Budapest: Dialóg-Campus, 2019. 117–154.
- M. Balázs Ágnes: Non-Territorial Autonomy as the Gateway to (Effective) Participation of Minorities at the National Level: Nationality Spokespersons in the Hungarian Parliament. In: Vizi, Balázs – Dobos, Balázs – Natalija, Shikova (eds.): *Non-Territorial Autonomy as an Instrument for Effective Participation of Minorities*. Budapest – Skopje: Centre for Social Sciences (CSS), University American College Skopje, 2021. 118–135.
- M. Balázs Ágnes: *Plurális választójog és nemzetiségek tegnap és ma*. PhD-értekezés. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, 2020.
- M. Balázs Ágnes: Szólnak a szószólók? A nemzetiségi szószólók hatása a parlamenti napirendre. *REGIO. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom*, 2017/3. 231–259.
- Megalakult az új Országgyűlés. *Hirado.hu* <https://hirado.hu/belfold/belpolitika/cikk/2018/05/08/itt-kovetheti-eloben-az-orszaggyules-alakulo-uleset>
- Móré Sándor: A nemzetiségi parlamenti képviselet szabályozásának történeti áttekintése. In: Birher Nándor – Miskolczi-Bodnár Péter – Nagy, Péter – Tóth, J. Zoltán (szerk.): *Studia In Honorem István Stipta 70*. Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2022. 337–344.
- Móré Sándor: A nemzetiségek országgyűlési képviseletének egyes kérdései Magyarországon. *Magyar Jog*, 2015/10. 584–592.
- Móré Sándor: A nemzetiségi szószólói intézmény jogi kerete és működésének első két éve. *Parlamenti Szemle*, 2016/2. 37–41.
- Móré Sándor: A nemzetiségi szószólók részvétele a jogalkotásban. In: Peres Zsuzsanna – Pál Gábor (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 80 éves Tamás András*

- tiszteletére. Semper ad perfectum.* Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 481–491.
- Móré Sándor: *Nemzetiségek a mai Magyarországon – politikai képviselőik, érdek-képviselőik és jogvédelmük.* Budapest: Gondolat, 2020.
- MTI – Elhunyt Fuzik János, Magyarország eszéki főkonzulja. <https://maszol.ro/kulfold/Elhunyt-Fuzik-Janos-Magyarország-eszeki-fokonzulja>
- Nemzetiségi Önkormányzati Választások 2019. *Valasztas.hu* <https://www.valasztas.hu/nemzetisegi-onkormanyzati-valasztasok-2019>
- Nemzetiségi Önkormányzatok <https://www.csepel.hu/onkormanyzat/nemzetisegi-onkomanyzatok>
- Országgyűlési felszólalások (1994–2022). MTA TK CAP <https://cap.tk.hu/orszaggyulesi-felszolalások-1998–2020>
- Országgyűlési Napló – 60. ülésnap – 2019-03-18. 35. felszólalás https://www.parlament.hu/naplo41/060/n060_0035.htm
- Országos Kórházi Főigazgatóság alap- és működési kereső <https://kereso.enkk.hu/Osszes-jelolt-Nemzeti-Választási-Iroda> https://www.valasztas.hu/osszes-jelolt_nemz2019
- Pach János: Az országgyűlési szószólók rendszere és a korábbi kisebbségi képviselői koncepciók. In: Tuka Ágnes (szerk.): *Változó Európa? Kérdések, kétségek, válaszok.* IDRResearch Kft. – Publikon, Pécs, 2015. 245–263.
- Pap András László: Észrevételek a nemzetiségek parlamenti képviselőinek szabályozásához az Alaptörvényben, a választójogi törvényben és a nemzetiségek jogairól szóló törvényben. In: Jakab András – Drinóczi Tímea (szerk.): *Alkotmányozás Magyarországon 2010–2011, 1. kötet.* Pázmány Press, Budapest-Pécs, 2013. 419–438.,
- Pap András László: *Identitás és reprezentáció. Az etnikai hovatartozás meghatározásától a politikai képviselőig.* Budapest: MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó, 2007.
- Pap András László: Sarkalatos Átalakulások. A nemzetiségekre vonatkozó szabályozás. *MTA Law Working Papers*, 2014/52. http://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_52_Pap.pdf
- Paulik Antal parlament honlapján közzétett életrajza (2018. május 22-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/p059.pdf>
- Ritter Imre 1998-as életrajza (portal.valasztas.hu) (2018. április 20-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180420073751/http://portal.valasztas.hu/ve/j51/j51-1wmaST0hplRSliwTsXht-QgRPc.htm>
- Ritter Imre – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Ritter_Imre
- Sianos Tamás parlamenti honlapon közzétett életrajza (2018. május 16-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/s159.pdf>

- Szalayné Sándor Erzsébet: A 2014. évi választások a magyarországi nemzetiségért felelős biztoshelyettes szemszögéből. *Kisebbségkutatás*, 2014/1. 7–14.
- Szerkesztőség: Hodinka Antal-díjak átadása. *Barátság*, 2021. június 3. <http://nemzetisegek.hu/2021/06/03/hodinka-antal-dijak-atadasa/>
- Szolga József parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/s162.pdf>
- Szószlók Listája – Országgyűlés <https://www.parlament.hu/web/guest/szoszolok-listaja>
- Szőcs László: Beloiannis karácsonya: görög zászlós maszkban ünnepelnek. *Index.hu* https://index.hu/kulfold/2020/12/26/beloiannis_karacsonya_gorog_zaszlos_maszkban_unnepelnek/
- Tar Ferenc: Képviselők vagy szószlók? Kisebbségi Képviselőválasztás Magyarországon. *Modern Geográfia*, 2015/II. 25–40.
- Tóth Gergely: A 444 beépülő riportere egy fideszes volt helyettes államtitkárt is kiszúrt Gattyán oldalán. <https://telex.hu/valasztas-2022/2022/02/18/megoldas-mozgalom-beepules-program-szlogenek-ner-nagy-szilard-gattyan-444>
- Treier és Ritter Kft. céginfó, cégkivonat – OPTEN <https://www.opten.hu/treier-es-ritter-kft-c1309061189.html>
- Turgyán Tamás parlamenti honlapon közzétett életrajza (2017. november 27-i állapot) <https://web.archive.org/web/20180311140656/https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/t688.pdf>
- Turgyán Tamás – Wikipédia https://hu.wikipedia.org/wiki/Turgy%C3%A1n_Tam%C3%A1s
- Ványi Éva: *Jelentés a kormányról. Kormányzati karrierút Magyarországon a rendszerváltástól napjainkig*. Budapest: Századvég, 2015.
- Varga Szilvia: A horvát bánra emlékeztek. *TEOL* <https://www.teol.hu/helyi-kozelet/2019/05/a-horvat-banra-emlekeztek>
- Varga Szimeon parlamenti honlapon közzétett életrajza <https://www.parlament.hu/documents/static/kepv/eletrajz/hu/v713.pdf>

1. táblázat – Az egyes karrierutak elemzéséhez felhasznált források összegzése

	<i>Név</i>	<i>Nemzeti- ség</i>	<i>Mandátum betöltése</i>	<i>Parlamenti adatlap</i>	<i>Parlamenti életrajz</i>	<i>Wikipédia oldal</i>	<i>Egyéb forrás</i>
1	Alexov Lyubomir	szerb	2014–	✓	✓		
2	Csúcs Lászlóné	lengyel	2014–2018	✓	✓		
3	Rónayné Slaba Ewa Maria	lengyel	2018–	✓			
4	Farkas Félix	roma	2014–2018	✓	✓	✓	
5	Fuzik János	szlovák	2014–2018	✓	✓		
6	Paulik Antal	szlovák	2018–	✓	✓		
7	Giricz Vera	ruszin	2014–	✓	✓	✓	
8	Hartyányi Jaroslava	ukrán	2014–2018	✓	✓		
9	Szuperák Brigitta	ukrán	2018–2022	✓			
10	Grexa Liliána	ukrán	2022–	✓	✓	✓	
11	Hepp Mihály	horvát	2014–2018	✓	✓	✓	
12	Szolga József	horvát	2018–	✓	✓		
13	Kissné Köles Erika	szlovén	2014–	✓	✓		– Szószólói honlapon közzétett önéletrajz
14	Koranisz Laokratisz	görög	2014–2018, 2022–	✓	✓		
15	Sianos Tamás	görög	2018–2022	✓	✓		
16	Kreszta Traján	román	2014–	✓		✓	
17	Ritter Imre	német	2014–2018 – szószóló, 2018– képviselő	✓		✓	– 1998-as országgyűlési választásra készült életrajz a valasztas.hu-ról
18	Turgyán Tamás	örmény	2014–2018	✓	✓	✓	
19	Simani Silva	örmény	2018	✓			„– Erdélyi Örmény Gyökerekben meg- jelent tájékoztató (Esztergály, 2018) – Országos Kórházi Főigazgatóság alap-és működési keresője”
20	Serkisian Szeván Simon	örmény	2018–2022	✓			
21	Akopjan Nikogosz	örmény	2022–	✓			
22	Varga Szimeon	bolgár	2014–	✓	✓		